

BLATYI

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ANUL I. No. 12 DECEMVRIE 1934

B L A J U L

REVISTĂ LUNARĂ DE CULTURĂ

COMITETUL DE EDITURĂ: *Dr Vasile Aftenie, Ioan Arieșan Olimpiu I. Barna, Pompeiu Bârlea, Liviu Chinezu, Nicolae Comșa, Ion Covrig, Petru Cristea, Dr Ioan Cristea, Isaia Cristian, Pavel Dan, Iosif G. Evarard, Dr Virgil Fulicea, Dr Coriolan Pop-Lupu, Dr Nicolae Lupu, Ioan Mățieș, Teodor Megieșan, Ademar Merckx, Emil Mesaros, Iuliu Moga, Octavian Modorcea. Ioan Moldovan, Ovidiu Neamțiu, Augustin Nemeș, Victor Oros, Emil Pintican, Alexandru Pol, Dr Gavrilă Pop, Filip Pop, Dionisie Popa, Laurian Puia, Ioan Radocea, Ioan Rinea, Dr Leon I. Sârbu, Virgil Stanciu, Virgil Stoica, Vasiliu Suciă, Dr Ioan Suci, Dr Septimiu Todoran. Nicolae Țarină.*

COMITET DE REDACȚIE: *Dr Nicolae Lupu, Ion Covrig, Pavel Dan, Dr Virgil Fulicea, Dionisie Popa, Dr Ioan Suci, Nicolae Țarină, Olimpiu I. Barna, Alexandru Pol.*

SECRETAR DE REDACȚIE: Nicolae Comșa

Abonamentul anual Lei 180
Pentru instituții, autorități și străinătate . „ 300
Exemplarul „ 18

Redacția și Administrația: Blaj, str. Reg. Ferdinand, 23.

12 Dec. 1934

Spiritul normativ

Lipsit de conștiința de sine omul ar fi cu totul altă realitate. Fiecare existență cuprinde un mănunchiu de elemente cari formează nota ei specifică, fără de care n'ar mai fi ceea ce este. Elementele acestea cari fac dintr'un lucru să fie el, spre diferență de tot ce se află în lume, constituiesc natura sau esența sa. În acest sens conștiința de sine este esența existenței umane. Ea nu este numai un fapt psihologic de natură accidentală, ci o perspectivă ontologică hotărâtoare, prin care omul se deosebește de întreg restul cosmosului. Simțământul eului ne așează față cu lumea într'o relație specifică de înstrăinare: *distanța metafizică*. Omul se simte deosebit esențial de tot ce-l înconjoară. Numai față de semenii ~~el~~ ^{el} legat substanțial prin simțământul comunității, prin simțământul de noi, corelativ al simțământului de sine. Omul se află în lume și se opune ei alături de semenii săi, integrați în viața socială comună.

Cum determină conștiința de sine poziția omului în lume? Am văzut că în primul rând îl desleagă de natură. Conștiința de sine transformă pe om în *existență de sine* — eul se opune tranșant lumii din afară (non-eului). Această înstrăinare ontologică nu este decât un început. Ruptura continuă cu necesitate. Omul se desprinde treptat și de animalitate sau mai exact, de cuprinsul instinctelor. De astă dată ruptura se petrece chiar în om. Existența lui se desface în două, pe de o parte trupul, pe de altă parte sufletul, homo naturalis și homo sapiens; realitatea sa devine psihofizică. Omul începe lupta cu sine însuși — conflict care face posibilă ispita, stăpânirea de sine, virtutea — cu un cuvânt morala personală. Omul se spiritualizează. Între animalul condus de instincte și omul care distinge după rațiune diferența nu e de grad, ci de esență. Omul prin ceea ce este om nu reprezintă o treaptă *superioară* a animalității, ci o realitate nouă, sui generis, așa dar fără nici o analogie în lume.

Prin conștiința de sine omul devine moral și religios. Pentru că simțământul acesta care răstoarnă complet vechea rânduială a vieții și dă omului o structură nu numai mai bogată, dar și cu totul nouă, ne aduce în conștiință relativitatea noastră și sorocul de neînălțurat al morții. Lumea este relativă în genere, dar numai omul are conștiința acestei relativități. Distrugerea lucrurilor și moartea viețuitoarelor este universală, dar numai omul are conștiința distrugerii, conștiința morții. Din conștiința relativității și a morții precede nevoia mântuirii, nevoia desăvârșirii spre a ne întrece pe noi și a ne refugia într'o existență mai bună și mai norocoasă ca și nevoia absolutului, nevoia de Dumnezeu fără de care mântuire adevărată nu poate să existe. Iată izvorul comun al moralei și al religiei. Din însuși felul de a fi al existenței umane izvorăște nevoia și căutarea de mai bine, nevoia și căutarea de absolut. Așa se face că nu există pe lume vreun neam de oameni lipsiți de morală sau lipsiți de religie. Moralitatea și religiozitatea sunt elemente întregitoare ale conștiinței de sine, ele sunt date constitutive prin simpla existență a omului, în chiar genul de a fi al acestuia. Viața spirituală nu este facultativă pentru om, ci condiția însăși a omenirii.

Omul nu se confundă însă cu întreg domeniul spiritului. Ca individ el cuprinde numai setea de absolut, așa dar nevoia organică de spirit și de desăvârșire pe căile spiritului. Această formă lăuntrică, personală a spiritului este ceea ce putem indica prin termenul de *spirit subiectiv*. Formă legată întotdeauna de trăire și deci de persoană. Spiritul subiectiv este chiar omul în ce este el om, realitate deosebită și cu totul nouă față de natură, față de tot ce este lume înconjurătoare. Ca societate omul cuprinde însă o nouă formă a spiritului de natură supra-individuală sau supra-personală, așa dar obiectivă. Tot ce în viața spirituală a omului este de natură obiectivă (*spirit obiectiv*) precede dela societate. Prin urmare arta, religia, știința, morala în tot ce au ele obiectiv, transmisibil, exterior și durabil sunt sociale. Cu alte cuvinte, *cultura* nu poate să existe decât în societate, ca activitate și produs al acesteia. Spiritul obiectiv cuprinde față de cel subiectiv toate formele spiritului cari nu pot lua ființă

decât în sânul colectivității ca atare. Dacă spiritul subiectiv cuprinde religiozitatea, sensibilitatea și emoția artistică, nevoia de perfecțiune, curiozitatea și neastâmpărul intelectual, spiritul obiectiv cuprinde biserica și religiile, arta și stilurile, morala și moravurile, știința și filosofia. Niciuna din aceste două forme nu cuprinde însă spiritul însuși, în ce are el esențial și absolut. Faptele înseși ne silesc să recunoaștem acest lucru. Ne sprijinim pe ele chiar împotriva științei care uită din când în când dependența ei de realitate și rătăcește în construcții filosofice lipsite de temei. Știința a crezut la un moment dat că poate lămuri toată bogăția nesfârșită a universului prin câteva elemente simple, făurite de om și mulțumitoare pentru mintea lui. N'a fost însă decât o iluzie. Experiența ne apare din ce în ce mai complexă cu cât științele înaintează și activitatea lor se dezvoltă. Științele naturale au fost întregite cu altele psihologice, apoi sociale, spirituale, etc. nici fizica, nici biologia, nici psihologia, nici sociologia nu pot să lămurească, așa cum fiecare a crezut o clipă, realitatea întreagă a lumii sau cel puțin a omului. Viața spirituală tinde întotdeauna în afară, spre o lume pe care omul o dorește, o caută, o descoperă și i se supune, dar pe care n'o cuprinde nici într'un chip. Religiile tind spre Dumnezeu, arta spre frumos, știința și filosofia spre adevăr, morala spre bine. Divinitatea, adevărul, binele și frumosul nu se găsesc în noi și nici nu sunt făurite de noi, — altfel, nu le-am căuta și nu ne-am supune lor. Religiile istorice de pildă, cu toate că își reprezintă în chip felurit pe Dumnezeu, tot pe Dumnezeu îl reprezintă; adică nu se făurește de fiecare dată o divinitate, ci doar este altfel văzută și altfel sensibilizată. Nu variază Dumnezeu, ci numai chipurile în cari noi oamenii îl vedem și ne apropiem de dânsul; precum un lucru privit din mai multe părți poate să apară privitorilor în chip felurit, cu toate că este același și nu suferă nici o schimbare. La fel se petrece cu arta, cu știința și cu morala. Frumosul, adevărul și binele sunt absolute, adică eterne și neschimbătoare; variază numai formele omenești de reprezentare și descoperire a lor. În afară de spiritul subiectiv și cel obiectiv, forme omenești și deci trecătoare ale spiritului, mai există prin urmare o formă eternă și neschimbă-

toare, aşezată mai presus de ele în erarhia valorilor: *spiritul absolut*. Iată procesul complet al vieţii şi existenţii spirituale. Vom înţelege acum mai bine cele ce vom susţine despre viaţa şi norma morală.

Cum ia naştere morală? Se ştie că evoluţionismul socotind omenirea ca o realitate transformată treptat din animalitate, susţine că la început omul a fost asemănător animalelor, lipsit adică de morală. La început a domnit egoismul instinctelor animale. Numai după o lungă vieţuire în societate, omul s'a deprins cu morală, a devenit bun şi drept, egoismul s'a schimbat în altruism. Ceeace înseamnă că morală nu aparţine în chip constitutiv omului, ea este o achiziţie târzie, rezultată dintr'un îndelung proces de experienţă morală şi educativă. Morală îşi găseşte origina în viaţa socială. — Totuşi istoria nu cunoaşte nici om izolat, nici popoare lipsite de morală. Faptele nu confirmă teza evoluţionistă. Ea este o simplă ipoteză întemeiată mai mult pe închipuirea logică decât pe rigurozitatea faptelor. Dar nici în construcţiile logice, ca să le păstrăm valoarea, nu ne putem îndepărta de fapte şi atât mai puţin ne putem aşeza împotriva lor. Iar faptele cunoscute până acum ne desvăluiesc o omenire grupată întotdeauna în societate şi înzestrată în acelaşi timp cu o viaţă morală proprie. De sigur popoarele necivilizate n'au întru toate morală noastră, dar au totuşi o morală. Dar atunci ni se pare că suntem mult mai aproape de ştiinţă dacă luăm ca punct de plecare ceea ce cunoaştem, în loc să întregim realitatea cu închipuiri intelectuale. În cazurile acestea analiza ontologică a realităţii ne duce la rezultate mult mai temeinice. Pentrucă dacă în lipsă de fapte istorice analizăm felul de a se afla în lume a existenţii omenestii şi descoperim faptul urmărit de noi, printre elementele constitutive ale omului obţinem mai mult pentru ştiinţă decât pe calea ipotezelor cu neputinţă de verificat. Ontologia luând ca punct de plecare *ceea ce este*, poate stabili şi ce nu poate fi o realitate şi n'a putut să fie niciodată întrucât şi-ar pierde însuşi genul său de a fi. Omul lipsit de conştiinţa de sine nu mai este om. Omul în stăpânirea conştiinţei de sine, adică pur şi simplu omul, este moral cu necesitate. Conştiinţa relativităţii noastre ne impune dela sine conştiinţa

răului și implicit conștiința binelui. Și tot ea ne împinge să luptăm pentru bine și să înlăturăm răul. Astfel apar cele două morale fundamentale, pe cari le regăsim în tot decursul istoriei: morala fericirii și morala desăvârșirii. Dar și într'un caz și într'altul morala pornește dinlăuntru, nu se adaugă din afară și nu provine din evoluție. Aceasta mărește doar gradul de luciditate. Ceea ce variază în decursul istoriei sunt moravurile și moralele, adică soluțiile practice ale problemei morale, nu nevoia morală însăși. Omul este moral prin constituția conștiinței sale, desvoltarea sa morală privește numai actualizarea acestei conștiințe și formele de activitate și deslegare practică a problemelor ei.

Dar ce se întâmplă cu normele morale? Unde se situează *spiritul normativ*? Problema aceasta cel puțin în aparență este deosebit de complicată. Sistemele de gândire așează normele felurit în mai fiecare dintre cele trei forme ale spiritului. Astfel unii confundă normele cu spiritul absolut, alții cu spiritul obiectiv și în sfârșit, alții cu spiritul subiectiv; ni se înfățișează astfel trei procese de formare și funcționare a normelor: unul de absolutizare metafizică, altul de sociologizare, și în sfârșit ultimul de psihologizare. Prin natura ei norma este întotdeauna absolută, ea indică ceea ce *trebuie să fie* în chip necesar. Așadar are un caracter de poruncă. Dar poate emana porunca dela spiritul absolut? Într'un singur caz, când spiritul absolut este chiar Dumnezeu, adică persoana divină. E clar atunci că de o origină absolută a normelor nu se poate vorbi decât în religiile revelate. Morala creștină de pildă, purcede dela Dumnezeu. Aceasta este cel puțin teza obișnuită a filosofiei creștine (în special a celei catolice). Totuși chiar și aici omul este liber să asculte sau să calce porunca (liberul arbitru). Ce îl face să se supună ei? Un impuls trebuie să-i vină și dinlăuntru. Sub formă generală lucrurile par a se petrece în felul următor. Nevoia de bine, după cum am văzut, este constitutivă, organică firii omenеști. În contact cu spiritul absolut, indiferent sub ce formă ia cunoștința de el, omul este vrăjit de superioritatea acestuia și se silește să-l urmeze întru toate. Pornirea și porunca nu vin din afară, ci chiar din om. Spiritul absolut nu este valoare în sine, cum nici nu se poate vorbi strict de

valoare în sine. Spiritul absolut este valoare numai pentru om, din pricina omului, a nevoii lui și a inferiorității sale existențiale, pătrunse în conștiință. Omul își face singur normă din spiritul absolut (deci n'o făurește) și își impune ascultare față de ea, fie sub formă personală, fie sub formă colectivă. Acesta este și sensul adânc al autonomiei morale.

Spiritul normativ este, prin urmare, un raport între cele trei forme ale spiritului, un raport de erarhizare și subordonare care pleacă dela spiritul omenesc și se justifică prin proprietățile reale ale spiritului absolut. De pildă, cele două afirmații privitoare la adevăr, că omul nu gândește logic din pricina adevărului, ci din pricina nevoii sale de adevăr — și că adevărul nu este o valoare pentru că se slujește omul de el, ci dimpotrivă omul se slujește de el intrucât are însușiri cari îl pot ridica la rang de valoare, — nu se exclud. Natura spiritului normativ le justifică pe amândouă, pentru că spiritul normativ este supunerea de bună voie a omului, unor realități superioare față de el și absolute în sine, singurele în stare să-i asigure fericirea și desăvârșirea, cu un cuvânt mântuirea. Autonomie morală nu poate să însemneze că omul își făurește singur legea, ci numai că el o acceptă de bună voie. Spiritul normativ este calea pe care și-o impune omul singur ca să iasă din relativitatea sa și să se apropie de absolut. Caracterul categoric provine din faptul că spiritul este singura cale care duce la țintă. Spiritul absolut reprezintă pentru om idealul maxim, de realizare a sa și a lumii întru desăvârșire, adică ceea ce *ar trebui să fie*. Este chiar pricina pentru care omul își face o valoare și o normă din spiritul absolut (divinitate, adevăr, bine și frumos) caută să se modeleze după el. Spiritul normativ este năzuința omului de a se apropia de chipul și asemănarea absolutului.

Traian Herseni

Cântec de leagăn

Scuturând din aripi noapte
A trecut un liliac.

*

Numai buzele de mac
Freamătă în rugăciune
Par' c'ar vrea'n potir s'aline
Fuga undelor pe lac.

Nori cărunți cu frunți senine
Gânditori, se strâng; în șoapte
Caierile și le-adună
Și ca 'n șezători bătrâne,
Torc fuioru 'n vrej de lună.

*

Dormi ușor căci lângă tine
Nu e nime
Numai somnul și cu mine.
Dormi ușor că 'n noaptea asta,
Când lumina bea din cană
Și tăcerea o fi mai grea,
Am să fur din cer o stea
Să-i fac leagăn sub sprânceană.

Gregoriu Iulian

Trei picături de sânge *)

Nici nu mai știu cum am ajuns prieten cu Niculăiță, începu vecinul meu dela dreapta. Băiatul acesta cu câțiva ani mai mare decât mine, sfios și tăcut, poate a fost cioban înainte. Nu mi-a spus niciodată de unde a venit, ce a făcut până atunci, dar se vedea din toată înfățișarea lui că a coborât de undeva dela munte: era puțin cam sălbatic, scurt la vorbă, și avea o căciulă mare care-i trecea peste urechi. Se oprise la noi și lucra prin curte la ce se pricepea. Bucuria lui era însă să ieșim prin livezi în pădure. Cunoștea toți arborii, toate buruienile, găsisse dela început locurile pe unde erau mai multe cuiburi de pasări și totdeauna ne înforceam cu buzunarele pline. În zadar încerca mama să ne țină acasă, în zadar ne amenința. Indată ce scăpam de sub ochii ei, ne strecuram prin grădină spre pădure. Numai basmele ne țineau acasă. Mama știa multe, le povestea frumos, cu un ritm care te prindea dela început. Atunci, Niculăiță asculta cu gura căscată, se vedea pe el că trăește fiecare întâmplare și crede tot ce aude.

Intr'o zi zice Niculăiță:

— Vrei să mergem azi până la râpe?

— Hai, zic eu.

Da soru mea de colo:

— Vin și eu.

Nu puteam merge nicăiri fără ea.

— Ba tu să faci bine să stai acasă, zic eu.

— Ba merg și eu...

— Ba nu vii...

— Viu...

Și unde nu se pune pe un plâns cu sughituri, care se auzia de afară. Nu aveam ce face? eram tocmai gata să cedez, când văd pe Niculăiță că se duce la ea...

* Din colecția Povești din războiul copiilor.

— Milla, nu se poate să vii și tu, nu putem pleca toți. Dacă ajungem careva în primejdie cine ne scapă? Uite, ca să știi ce-i cu noi îți dau o batistă. Când vei vedea pe ea o picătură de sânge să știi că e rău de noi, când vei vedea două să știi că suntem pe moarte, iar când vei vedea trei picături să știi că unul din noi a murit. Atunci să faci ce poți să vii să ne scapi...

Milla încetase plânsul. Lacrimile din ochi erau ca o ploaie cu soare. Niculăiță scoase din șerpar o batistă albă, brodată în întregime, pe care nu o văzusem niciodată la el și o dădu Millei. Fără nici un pic de rușine vă mărturisesc, îmi părea rău că nu sunt eu în locul Millei, căci batista era cel mai frumos lucru al lui Niculăiță.

Și am plecat. Soarele ne lumina calea și împurpura grădina cu iarbă roșie. Am trecut, fără să ne fi văzut nimeni, prin livada în care trandafirii sălbatici înfloreau a doua oară și am ajuns în pădure. Arborii erau defrunziți, jos covor de frunze uscate, care pocneau la fiecare pas. Mereu ne întorceam înapoi spre a vedea dacă nu suntem urmăriți. Intrasem în pădurea de aramă.

Niculăiță mergea înainte, eu după el, la câțiva pași, mai mult fugind, pentru a nu rămâne prea mult înapoi.

Cât am mers așa nu știu, îmi aduc aminte numai că dela un timp am început să auzim frânturi de voci. Aveau un timbru ca și când ar fi ieșit din pământ. Nu trebuie să vă mirați de toate acestea. Mister există pre-tutindeni, numai uneori trecem pe lângă el, văzând numai suprafața lucrurilor.

Inspăimântați puțin am luat-o la fugă și nu ne-am oprit decât în groapele de deasupra râului.

Acum jos, lângă noi, era valea galbenă, departe la dreapta, printre dealuri, sub o brumă albastră, porumbiște și acoperișuri de case.

Vântul nu bătea, era în jurul nostru o atmosferă de liniște, culorile chiar, sub o lumină lină, erau estompate. Incepuserăm de abia să ne bucurăm de liniștea și frumusețea dimprejur, când la dreapta noastră se auzi un pocnet care cutremură dealul. Prin aer

trecu ceva ca un fâlfăit de aripi și după o clipă, în porumbiștea de pe celalt mal al râului, văzurăm o căciulă de fum, care se ridica încet și se topea, ca fumul de cădelniță.

După asta urmară altele și altele. Eram în loc bun. Tunurile băteau la dreapta, fără să ne supere pe noi și am fi putut sta mult timp așa să privim, dacă Niculăiță nu s'ar fi sculat ca ars.

— Du-te tu acasă singur, eu mă duc acolo, că bat tunurile peste noi.,

Nu am avut vreme să-l opresc, l-am văzut sărind peste râpe la vale și dispărând după o coamă de deal. Unde mergea Niculăiță, cine erau acei „noi“? Avea părinți undeva prin satele de peste apă? N'am știut nici odată. Singur, am început să plâng. Când mi-a trecut am plecat și am mers, am tot mers... A răsărit luna, pădurea și-a pierdut culoarea, arborii s'au făcut negrii, aerul argintiu. Când am ajuns acasă se lumina de ziuă.

A doua zi, jucându-ne cu Milla, am descoperit batista: într'un colț erau trei picături de sânge. Nu știu cum au ajuns acolo. De atunci însă pe Niculăiță nu l-am mai văzut.

Nu vreți să credeți, văd pe fețele voastre. Incercați să vă explicați: poate cele trei picături de sânge au fost așa încă atunci când batista era la Niculăiță. Poate s'a jucat Milla, s'a tăiat și s'a legat cu batista. Poate. Eu însă nu caut nici o explicație. Mister există pretutindeni în jurul nostru. Numai că noi trecem pe lângă el, văzând numai suprafața lucrurilor.

O. F. Popa

Baladă poporală

Mă luai, mă luai
Jos pe la fânață,
Cu rochia creață,
Cu secerea 'n brâu
La holda de grâu.
Mă plecai, plecai
Mănunchiu să-i taiu
Și aflai, aflai
Floricea de rai
De jos o luai
De colb o suflai
Și 'n sân o băgai.

Floarea bucina
Frumos răsuna.
Nime n'o aude?
Păcurar din munte
Cu oile multe,
— Păcurar din față
Nu mă strânge 'n brață,
C'a veni maica,
Ca și pajura
Și m'a întrebă:
Gătat-am holda?

— Vânt mi-o vint amu
N'am gătat-o, nu.
Junghiu fără durere
Moarte făr' de vreme.

Mă-sa s'a luat
Mă-sa s'a luat
Jos pe răzorele
Cu nouă ulcele
După lecurele.

Fata a strigat:

— Hai mamă nu mere.
După lecurele.
Hai mamă nu mere
După leacuri grele,
Hai mamă 'napoi
Leacul nu-i de noi;
Leacul l'am aflat:
Trei scânduri de brad
O peatră la cap,
Patruzeci de cuie
In pământ mă 'ncuie.

Din colecția parohului Ioan Oprinca

Blajul de altădată

Trenul, încărcat de bagaje și călători, ne ducea spre Blaj. Stâlpii fugeau pe dinaintea noastră. Lanurile conțineau un avans din substanța misterului ce învăluia în închipuirea noastră orașul spre care am pornit să „ne continuăm studiile“.

...Ia scoate capul afară și vezi dacă nu se zărește încă Heidelbergul, îmi zise prietenul meu Liviu, care, pe atunci, nu era ceeace este astăzi și, probabil, nici nu bănuia cariera rezervată de orașul cu trecut istoric.

În limbajul nostru, Blajul purta denumirea de Heidelberg; aureola romantică ce-am țesut-o în jurul lui, aureolă călăuzită de aspirațiile juvenile și dorința de neprevăzut, ne îndreptăța la această comparație. Școli, elevi și eleve! Și Ce mai eleve! Fete frumoase și conștiente de atmosfera acestui oraș străbătut de firele esoterice ale unui trecut studentesc.

...Mai scoate un strugure din desagă, zisei prietenului meu, după ce îl asigurai că Heidelbergul n'are de gând să se arate prea repede muritorilor.

Liviu se execută, bine dispus, desfăcând un coș de mâncare. Până la graniță — stația penultimă până la Blaj — a dispărut orice urmă de aliment din traistă, căci motorul imaginației noastre, care funcționa cum nu se poate mai bine, înghițea cantități mari de energie.

*

Când am pus prima dată piciorul pe pământul Blajului, gara ne-a făcut o impresie bună, însă strada Lungă, unde păștea o vacă și se încăerese o ceată de câini ciobănești, ne trezi la realitate. Noi veneam dela oraș și întram într'un sat. Mitropolia ne păru monumentală. Biblioteca Centrală, ademenitoare; Liceul de fete, plin de mister și savoare. Incolo, pustiu.

În curtea internatului o mulțime de elevi își umpleau străjacobul cu paie, cărându-l în dormitor. După ce

ne-am anunțat cancelariei, i-am imitat, îndemnați de principiul că cel dintâi lucru de care trebuie să-ți vezi într'un internat, e culcușul. În timp ce ne chinuiam cu umplutul străjacului, într'o învălmășeală de praf și de paie, vreo cinci elevi din clasa a șaptea — clasa noastră — ne observau, Unul mai îndrăzneț, riscă o apreciere, care putu fi auzită și de noi.

...Sunt cam slabi de inger concurenții lui Ion.

Era Emil Frântu, care ne judeca după lipsa de dibăcie cu care îndeplineam o operație, pe care el a îndeplinit-o șapte ani de-a rândul.

Ion era cel mai bun elev al clasei. Mirosind venirea noastră și auzind că am adus un certificat foarte bun, ne dădea târcoale, tatonând dacă concurența sosită nu prezintă pericol pentru situația sa consolidată. Bonomia noastră îl desarmă (în gândul său a luat-o probabil drept prostie). Simțindu-se în siguranță ținea cu orice preț să ne epateze cu varietatea cunoștințelor sale și cu paradoxe debitate sub marca fabricației originale. Tiradele sale erau adevărate focuri de artificii, cari ne înspăimântau, iar persoana acestui abil mânător de fraze pompoase creștea virtiginos în ochii noștri.

Clopotul sună pentru masă. Puștancii stăteau îngrămădiți la ușa Refectorului, așteptând să dea buzna înăuntru. Intrarea era blocată; cu greu ne puturăm strecura printre ei pe coridor pentru a ne putea lua recvizitele din dulap.

În sala de mâncare ne așezarăm pe locurile neocupate, la masa săptămânilor. Făcurăm cunoștințe. Profesorul de serviciu — prefectul — veni să ne adreseze o vorbă de bun sosit, întrebându-ne din ce parte suntem și cum ne place în Blaj. În tot timpul mesei Emil Frântu ne distra, luând atitudini de cuceritor și de aristocrat decadent. Nu se atinse deloc de mâncarea dela internat.

...Voi mâncați porcăria asta? ne dojeni el, privindu-ne peste umeri.

...Bine că-ți dă mâna să nu mănânci, îi ripostă Șteff, care era credințar și ne servea tocmai al doullea fel.

...Sigur că-mi dă mâna. Dar ai să vezi, am să mânc astăzi găină friptă fără să bag mâna în buzunar să plătesc.

...Cum o faci Emile? îl întrebară câțiva lihniți, cărora le lăsa gura apă,

...Ai să vezi. Te înscrii?

Se întocmi repede o listă pe o filă ruptă din carnetul lui Emil. Toți se îmbulziră să-și iscălească numele.

...Înscrieți-Vă și voi, ne îndemnă el cu mărinimie.

Trebuirăm să îndeplinim formalitatea, deși nu știam precis despre ce-i vorba.

După masă, ne adunarăm în grădina internatului. Sărirăm gardul ceea ce nu era permis, comițând primul act ilicit din viața noastră de interniști. Pe Câmpia Libertății ne pregătirăm de vânatoare. Inarmat cu un baston lung, cât o prăjină, Emil ne somă să tăcem.

— Pst!

Merse tiptil dealungul șanțului, cu bastonul ridicat, gata de atac. Pe la gardul vecin se afla o ceată de găini, cari râcăiau pașnic. La apropierea lui Emil, se împrăștiară; doar una stetea impasibilă pe cuib, părând că ouă.

— Tăceți, măi, fireați ai... Nu vedeți că ouă? Lăsați-o să-și facă treaba, căci vom mânca astăzi și găină și papară. Du-te Crișan și pregătește focul; pe când venim noi să fie jar!

După vreo cinci minute de așteptare, în care timp ni se oprise răsuflarea, Emil ridică bastonul. Găina nu se urni din loc. Emil o pocni cu putere. Găina se răsturnă fără să miște: era o găină moartă. Decepționați și înșelați în speranțele lor, băieții se năpustiră asupra lui Emil.

...Știam că așa se va sfârși praznicul nostru!

...Luata-ar naiba de găinar!

A doua zi la școală, făcuserăm cunoștința cu băiatul unui fost ministru. Se numea Emil Retegan. Bine educat, manierat și distins. Ne simțeam nespuse de onorați că stătea de vorbă cu noi. Mai făcurăm cunoștință cu

un coleg modest, Nelu, cu care ne impretenirăm repede, formând în curând un trio nedespărțit. Ne înțelegeam în toate foarte bine și triumviratul nostru avea să devie proverbial în școală.

Dormitorul era în etajul întâiu. Paturile erau de lemn, grupate câte două, și despărțite unul de altul prin paravane uriașe. Peste fiecare dormitor era un ductor, care supraveghea ordinea și menținea liniștea; un fel de „sheriff“, cu depline puteri, care dacă nu te aveai bine cu el, te teroriza ca un despot. Ductorul era peste noi un octavan. Intre noi și octavani nu erau raporturi prea bune, deoarece noi posedam mai mulți intelectuali decât ei și ne țineam mai tari în mânuirea ideilor. Noi nu scăpam nici un prilej de a-i înțepa în revista noastră „Pupăza“, scoasă bilunar la șapirograf de Ion, iar ei căutau să ne persecute, abuzând de drepturile lor ierarhice.

Intr'o seară noi septimanii eșirăm înainte de ora 10 din Muzeu, ceea ce nu era permis. Am intrat cu toții în dormitor, cu gândul de al „împacheta“ pe Iacob, un octavan, care își lua mereu aere, fără să fie nimic de capul lui. „Impachetarea“ consta în următoarele: în timp ce unul dintre colegi studiază în Muzeu, ceilalți îi fac golomoz hainele de pat, străjacobul și rufăria, legându-le în sfoară și făcând un bagaj respectabil, pe care este pus un bilet cu mențiunea „Nach Amerika“. Când colegul obosit de prea multă toceală se ivește în ușă cu gândul de a se trânti în pat, perspectiva călătoriei neașteptate pregătite de noi, îl așează într'o situație atât de caraghioasă, încât paturile sguđuite de râsul pe infundate al celorlalți colegi, cari simulează somnul, plesnesc sub povara ilarității. Scena care urmează: despachetarea și cortegiul de lamentarii, e un nou prilej de amuzare.

Sosirea lui Iacob fu așteptată cu lampa aprinsă. Pe bagaj se lăfăia biletul „Nach Amerika“. E de prisos să descriu ce mutră holbată a făcut, când s'a văzut „expediat“ peste ocean, el, care nu știa nici măcar ce-i

canotajul. Apucat probabil de răul de mare înainte de a întreprinde călătoria, a început să sbiere cât îl lua gura.

— Cine a îndrăsnit să se atingă de lucrurile mele?

Noi ne făceam că dormim, însă nu mai puteam de răs. Iacob, urla într'una ca un nebun, fără să țină seamă că ar putea fi auzit de Rector. Octavanii, cari apăreau unul câte unul, venind din Muzeu, făcură din acest incident o chestiune personală, luându-o drept declarație de războiu. Se încinse o bătaie sdravănă: ei aruncau în noi cu perini; noi ne apăram cu pantofii de sub pat și cu bretelele, întrebuințate ca cravașe. Păruiala nu dură mult, căci un pantof atinse sticla dela lampă, spărgându-o. Rămăserăm în întuneric; nu se mai putea face nici o deosebire care e octavan și septiman, și pentru a se evita confuzia, se declară armistițiul. Deodată, un octavan, care făcea pe sentinela la ușă, strigă:

— Rectorul!

Cât ai clipi din ochi, toți eram în pat, îmbrăcați sau desbrăcați. Peste o minută, Rectorul își făcu apariția cu lanterna electrică, pe care o purta deasupra noastră. Făcea revizia. Noi sforăiam cât puteam de tare. Găsind pe toți la locul lor, dispăru ca o fantomă, iar noi ne ciorăvoirăm încă mult timp după plecarea lui, improșcându-ne cu invective pe întuneric.

Ionel Neamtzu

Granița de vest

„Minima Hungariae portio est, quae Hungaros sive populum Hungarorum solum idioma te utentem habet; verendumque profecto est, ne sermo ipse exolescot, ad eum prorsus modum, quo Cumanorum evanuit“.

Adam Kollar, 1763.

I. Introducere. Revizionismul unguresc și pretențiile lui teritoriale

Propaganda ungurească pentru revizuirea frontierelor, a luat ființă în vara anului 1920, îndată după semnarea tratatului dela Trianon. Țara vecină nu se putea împăca cu noaua stare de lucruri, de aceea a început a tipări o serie de publicații, broșuri, reviste și ziare în diferite limbi europene, alăturându-le hărți istorice etnografice și în deosebi diagrame statistice, pentru a arăta „lumii civilizate nedreptatea strigătoare la cer“, ce s'a făcut statului Sf. Ștefan, de a se desmembra din teritoriul lui atâtea provincii. An de an tot mai mulți din „oamenii de stat“ europeni, ba chiar și mare parte din opinia publică a unor state, au fost ispitiți să creadă, tot ceiace s'a scris și se publica în legătura cu această problemă.

Istoriografia ungurească — și alături de ea oamenii politici — pentru a putea susține teza „revizionismului“ a încercat cu un mare aparat științific să arate că, noi Românii n-am avea nici un drept istoric-etnic asupra Ardealului, Banatului, Crișanei și Maramureșului, că am fi venit în Transilvania târzie vreme, abea pe la sfârșitul secolului XII și începutul celui următor, pripășiți în grupări mărunte, strecurate pe furiș, ca nește bieți păstori din țările Peninsulei balcanice, fără urme de cultură și civilizație. Din Carpați și Podișul ardelean mai târziu am fi trecut sub forma de cio-

bani nomazi peste Munții Apuseni ori șesul Tisei, de unde prin veacurile XV—XVI, ne-am fi resfirat și în lungul Carpaților păduroși.

Atunci când documentele medievale vorbeau limpede despre o populație numeroasă de „valachi, olachi, vlachi“, despre vechia ei organizație în cnezate și voevodate, despre străvechile ei îndeletniciri cu păstoritul și cu agricultura, despre judecățile și sentințele aduse pe baza vechiului „jus valachicum“, învățații unguri, căutau pătimaș să răstălmăcească adevărul mărturiilor istorice, încercând cu tot felul de argumente, documentare, filologice, etnografice, geografice, toponimice etc., să identifice pe acești, „valachi, cu simpli păstori rătăcitori, iar când era vorba de naționalitatea lor să-i treacă sub numele generic de „slavi“.

În rândurile de mai jos vom căuta — fără patimă observând întru toate adevărul istoric, folosindu-ne în cea mai mare măsură de isvoare, diplome, acte, documente și date statistice ungurești, — să dovedim că stăpânim, cu tot dreptul regiunea de azi din Câmpia Tisei, cuprinsă între hotarele apusene ale Statului românesc, că ea a fost locuită de noi înainte de venirea Ungurilor, ba am trăit, ca neam, cu viață proprie politică și economică mult mai departe peste granițele actuale, resfirându-ne în veacurile XV—XVI peste Tisa în tot lungul Carpaților nordici înaintând până în județele de sub picioarele masivului Tatra, iar înspre apus și nord-vest până în Moravia și Silezia și spre nord până în Polonia actuală.

Înainte de a trece la cercetarea trecutului istoric al neamului românesc din regiunea de câmpie a Tisei, până la frontiera actuală apuseană și nord vestică, vom arăta prin câteva cifre, pretențiile revizionismului unguresc, care cere nici mai mult nici mai puțin, decât mutarea graniței de pe linia ei actuală, tocmai în inima Munților Apuseni și cedarea Ungariei, a întregii fășii de șes cu orașele: Satu-Mare, Careii Mari, Oradea-Mare, Arad, Timișoara și Lugoj.

După datele statistice, confecționate de Unguri — vom vedea mai târziu obiectivitatea lor — întreaga zonă de șes, este împărțită în șase mari regiuni, „neromânești“ (Fig. 1) în modul următor:

A I. Regiunea nord-estică a câmpiei, dela cotitura Tisei înspre nord-vest până la Oradea-Mare, cu orașele Satu-Mare

și Careii-Mari având o suprafață de 3711 km², cu 163 comune populate de 328.736 locuitori.

Unguri	289.208. (80·30‰)
Români	36.563. (15·60‰)

A II. Regiunea de șes, cuprinsă între frontiera actuală și localitățile; Cefa, Salonta-Mare și Chișineu-Criș având o suprafață de 596 km², cu 22 comune, populate de 46.834 locuitori.

Populația repartizată pe naționalități:

Unguri	37.622 (80·80‰)
Români	7.334 (15·50‰)

A III. Regiunea de șes cuprinsă între orașul Arad și localitatea Rovine, având o suprafață de 676 km², cu 24 comune populate de 111.903 locuitori.

Populația repartizată pe naționalități:

Unguri	84.397 (75·40‰)
Români	16·138 (14·40‰)

A IV. Insula șvăbească din șesul Sătmarului, având o suprafață de 111 km², cu 6 comune populate de 4.603 locuitori.

Populația repartizată pe naționalități:

Șvabi	3.509. (63·30‰)
Unguri	543. (11·70‰)
Români	965. (20·90‰)

A V. Insula șvăbească din județul Arad, regiunea având o suprafață de 136 km², cu 5 comune populate de 16.481 locuitori.

Populația repartizată pe naționalități:

Șvabi	14.265. (86·80‰)
Unguri	1,334. (8·30‰)
Români	784. (4·60‰)

A VI. Blocul șvăbesc din Banat, cuprinzând un teritoriu de 4.254 km², cu 126 comune, populate de 338.042 locuitori.

Populația repartizată pe naționalități:

Șvabi	165.081. (49·20‰)
Unguri	61.314. (18·60‰)
Români	74.475. (22·40‰)
Sârbi	25.934. (7·70‰)

Pe lângă imediata trecere a regiunilor acestora la Ungaria „revizionismul“ mai pretinde un regim de speciale favoruri aplicat elementului unguresc din Transilvania ¹⁾.

II. Ungurii. Așezarea lor în Panonia și în Câmpia Tisei. Vechimea Românilor în aceste părți

Ungurii, neam nomad de stepă împinși de valul mișcărilor de populații întâmplare în Asia la începutul evului mediu, prin anul 830 trec prin sudul munților Urali, așezându-se temporar, cu turmele și corturile lor ridicate pe care, între râurile Ural, Volga și Kama ²⁾). Mărturiile istorice ni arată formând la această dată o grupare de triburi nomade ocupându-se cu creșterea vitelor și cailor. Iubitori de expediții prădalnice erau în o vecinică mișcare cu turmele lor fără să cunoască decât foarte redimentar cultivarea pământului și păstoritul oilor. În vecinătatea lor trăia neamul Bissenilor, cu care au avut de purtat lupte dese, din cari Ungurii au ieșit de cele mai multe ori biruiți, ceiace i-a îndemnat să plece în altă parte căutându-și noi pământuri prielnice vieții de păstori. După multe rătăcirii prin sud-estul Rusiei se îndreaptă spre apus așezându-se în regiunea cuprinsă între râurile Don, Dnipro și Marea Neagră, numită de cătră istoricii bizantini Lebedias.

Aici viețuiesc aproape 60 de ani în continui hărțueli războinice cu neamurile din vecini. Nestatornicii Bissenii atacându-i în mai multe rânduri, Ungurii sunt nevoiți să-și adune puținul avut și să-și caute altă țară. În drumul lor de rătăcire s'au despărțit în două grupe, cei mai puțini apucând calea înapoi spre Volga, iar grupa mai numeroasă s'a satornicit în ținuturile încunjurate de râurile Bug, Prut și Siret, pământ care a format a treia regiune de așezare ungurească în Europa, numit Etelkuz ³⁾.

¹⁾ A mai Magyarország 1926.

Halmi E.: A revizio gondolat a világ politikában. Budapest 1927.

Kogutowcz K.: Az elszakított országrészek magyarsága. Szeged 1928.

Lukács L.: La Hongarie et la civilisation. Paris 1929

²⁾ Hunfalvy P.: Magyarország etnographiaja. Budapest 1876 pag. 285—293.

Marczali H.: A Magyar nemzet története. Budapest 1865 vol I pg, 7—28

³⁾ N Iorga: Românii și Ungurii. București 1922 pg 39.

Triburile nomazilor Unguri își aveau fiecare, căpetenia lui trăind în independență unul față de altul, ajutându-se abia atunci când era vorba de vreun războiu de atac ori de apărare. Atacați în continuu de către neamurile nomade din jur șefii triburilor a căror populație era puțină la număr, hotărâsc unirea tuturor sub singura conducere alui Arpad, el și urmașii lui având dreptul de moștenire asupra neamului întreg. Uniți astfel pleacă în ajutorul împăratului bizantin încurcat în războiu cu Bulgarii, însă în vreme ce se luptau departe de tabără, o altă grupă a Bulgarilor în tovarășie cu Bissenii, atacă așezările ungurești lipsite de apărare, omorînd un mare număr de bătrâni femeii și copii. Luptătorii unguri întorși acasă găsindu-și așezările nimicite, de teama noilor atacuri bulgaro-bissene, o vreme rătăcesc înspre Chiev, apoi se îndreaptă cu tot avutul lor spre Carpați și — probabil prin anul 896 —, trec munții în Ungaria așezându-se în provincia romană de odinioară Panonia, pe care n-au ocupat-o toată, ci numai o parte din ținutul de dincolo de Dunăre ¹⁾.

La venirea lor în Panonia Ungurii erau în număr relativ mic, abia 200.000 suflete după celea mai binevoitoare evaluări ale istoricilor ²⁾ Panonia n-au aflat-o pustie și fără de populație, aici locuiau Românii amestecați cu triburi slave. Cronicele și izvoarele istorice pomenesc despre prezența noastră încă aceste părți încă din veacul V de pe timpul domniei lui Atila, când spun, că de teama Hunilor populația orașelor a plecat în alte părți „solis valachis remanentibus“ iar aceștia se ocupau cu păstoritul ³⁾. Cronicarul rus Nestor (sec. XII) vorbind despre venirea și așezarea Ungurilor în Panonia arată și populațiile pe cari le-au întâlnit aceștia aci: „Venind dinspre răsărit au trecut peste munții, cei înalți numiți apoi munții ungurești și începură a se război, cu Vlachii și cu

¹⁾ Hunfalvy P.: Az oláhok története. Budapest 1894 vol. pg. 188—206.

²⁾ Iászi: A nemzeti államok kialakulása és a nemzetségi kérdés. Budapest 1912 pg. —.

³⁾ N Drăgan: Românii în veacurile IX—XIV pe baza toponimiei și a onomasticei București 1933 pg. 19. Chronicon Dubnicense „Vlachis qui ipsorum coloni extitere (Chron. Bud ac pastores) remanentibus sponte in Pannonia“.

Slovenii, cari locuiau acolo. Acolo au fost mai înainte Slovenii dar Valachii au ocupat țara lor¹⁾.

Memoriul lui Ricardus dela 1277 arată că Panonia pe timpul venirii Ungurilor purta numirea de „Pășiuinea Romanilor“²⁾.

Elementul românesc în Panonia „Blachi ac pastores Romanorum“ e pomenit la 1308 de către un călugăr catolic, care spune despre Români că la venirea Ungurilor în Panonia erau sub conducerea alor „10 regi puternici“³⁾.

Toma de Spalato pe la mijlocul veacului XIII scrie despre Panonia „Hec regio dicitur antiquitus fuisse pascua Romanorum“⁴⁾.

Cronicarii unguri (Thuroczi, Simon de Keza) deasemeni recunosc, că Hunii la venirea în Panonia au aflat aici pe Români cari au rămas și mai departe neplecând în alte ținuturi⁵⁾.

Vechimea noastră în Panonia înainte de venirea Ungurilor, o recunoaște și Anonimul în Cronica lui — izvor istoric pe care Ungurii îl recunosc întru toate ca autentic când vorbește despre ei, când însă este vorba despre Români îi trage la îndoială autenticitatea informației istorice — când spune „Dicebant enim, quod ibi, confluerent nobilissimi fontes aquarum, Danubius et Tyscia et alii nobilissimi fontes bonis piscibus habundantes. Quam terram habitarent, Sclavi, Bulgarii et Blachii ac pastores Romanorum. Quia post mortem

¹⁾ Pauler Gy. és Szilágyi S: A magyar honfoglalás kuttfői. Budapest 1909 pg 337. „Kik a keletről jövének átkeltek a nagy hegyeken a melyeket ezért magyar (ugor hegyeknek neveznek, és hadakozni kezdének ott a volochokkal és a szlovénekkal. Ott ugyan szlovének ültek előbb, de a volochok a szlovének földjét elfoglalták. Az ugrok ezután elölték a volochokat s elfoglalták azt a földet s a tülük leigázta szlovénekkal együtt lakják“.

²⁾ N. Drăgan, op. cit. pg. 19, „qui cum multa regna pertransissent et destruxissent tandem venerunt in terram, que nunc Hungaria dicitur, tunc vero dicebantur pascua Romanorum“.

³⁾ N. Drăgan, op. cit. pg. 19—20 „blazi, qui et olim fuerunt romanorum, ac in Hungaria ubi erant pascua Romanorum.. Panoni autem, qui inhabitabant tunc panoniam, omnes erant pastores romanorum, et habebant super se decem reges potentes in tota messia et panonia...“

⁴⁾ N. Drăgan, op. cit. pg. 19.

⁵⁾ N. Drăgan, op. cit. pg. 19. „Blackis, qui ipsorum (Romanorum) fuere pastores et coloni remanentibus sponte in Pannonia“.

Athile regis terram Pannonie Romani dicebant pascua esse eo quod greges eorum in terra Pannoniae pascebantur. Et iure terra Pannonie pascua Romanorum esse dicebatur, nam et modo Romani pascuntur de bonis Hungarie. Quid plura? ¹⁾

Toate aceste isvoare medievale atunci când amintesc — fie în timpul lui Atila, fie cu ocazia aşezării Ungurilor în ţinutul de dincolo de Dunăre — pe aşanumiţii „Blachi, Valachi, Romani, pastores Romanorum“ înţeleg sub această numire elementul românesc din Panonia ²⁾.

Toponimia deasemeni arată că localităţile, cu cele mai vechi numiri româneşti le întâlnim tocmai în ţinutul de dincolo de Dunăre, în deosebi în satele de pe teritoriul şi domeniile abaţilor Tihany, Bakony, Panonhalma. Aşa pe teritoriul comitatelor Somogy, Tolna, Fejér, Veszprém, Vas şi Zala, din preajma lacului Balaton sunt pomenite îndată după organizarea politică a statului unguresc localităţile: Petra, Saca, apoi numele de iobagi Chot=Ciot, Micu Nuch, Orda, Rou, Turba Vrasce etc. toate de origine românească ³⁾.

O parte din elementul românesc din Panonia a rămas şi pe mai departe aici desnaţionalizându-se cu timpul, alte grupe au plecat fie spre Balcani fie spre Carpaţii nordici, căutând locuri de păşunat. Cei trecuţi în stânga Dunării au ajuns până în judeţul Nyitra şi de aici în Moravia. Sate populate cu păstori români în aceste părţi se pot dovedi documentar încă din veacul XII, ceiace arată vechimea noastră mult mai înaintată aici ⁴⁾.

Şesul din stânga Tisei nu i-a interesat pe Unguri decât târzie vreme, aici trăia o populaţie cu mijloace simple de existenţă şi dela care prin lupte nu aveau nimic de câştigat, de aceea incursiunile lor pradalnice s'au îndreptat multă vreme numai înspre apus, unde erau neamuri puternice cu oraşe şi sate bogate şi unde biruinţa în războaie le putea aduce mari câştiguri materiale. Atacurilor ungureşti le-au pus capăt dezastrul de pe câmpul Lech, unde a pierit cea

¹⁾ Pauler Gy. és Szilágyi S., op cit pg. 404 - 405. N Drăgan op cit pg. 14

²⁾ N. Drăgan op. cit. pg. 32-23.

³⁾ N Drăgan op. cit. pg. 43-47.

⁴⁾ N. Drăgan op. cit. pg. 171.

mai mare parte din poporul luptător, ceiace a îndemnat pe conducători să părăsească viața de lupte rătăcitoare și să se stabilească cu tot neamul în Panonia, unde aveau pășuni pentru animale și bălți bogate în pește și vânat¹⁾.

Stabilirea lor în acest ținut a fost ajutată de altă parte de către misionarii catolici, cari pătrund acum până la curtea principilor Geza și Voicu, și cari îndeosebi prin propaganda Sf. Adalbert episcopul de Praga, primesc după 985 creștinismul²⁾. Voevodul Voicu prin botez și-a schimbat numele în Ștefan, dându-i-se de către scaunul roman și titlul de „rege apostolic“ peste noul stat al Ungariei. Odată cu încreștinarea lui regele a obligat pe întreg neamul unguresc să părăsească viața și practicele păgâne și să se întoarcă la legea lui Hristos.³⁾

Acestui fapt se datorește în cea mai mare măsură existența poporului și statului unguresc precum și întreaga organizație bisericească și politică înfăptuită de către regii Ștefan cel Sfânt (997—1038), și Ladislau cel Sfânt (1077—1095), care e cu totul străină de viața elementului unguresc, ea are o origine apusean, europeană și slavă, Ungurii numai târziu putându-se adapta acestui tip de viață.

Expansiunea teritorială și politică a Ungurilor spre șesul din stânga Tisei și înspre Ardeal începe abia după anul 1000. Șesul Tisei nu l-au aflat pustiu, în regiunile ferite de inundații erau așezări de păstori și pescari — probabil româno-slave — pe cari tradiția istorică îi recunoaște ca trăind aici de multă vreme, având o organizație politică cu totul deosebită de cea a Ungurilor⁴⁾. Cu această populație noii veniți au avut de purtat multe și grele lupte decenii de rând.

Regele Sf. Ștefan după supunerea ținutului dintre Tisa, Dunăre, Mureș și Crișuri, întemeiază o episcopie catolică în cetatea „Morisena“ așezată pe țărmul stâng al Mureșului, cam în apropiere de Cenadul-german de azi. Această cetate

¹⁾ Pauler Gy.: A magyar nemzet története. Budapest 1900 pg. 76-88

²⁾ Fr Ribáry: Istoria pragmatică a Ungăriei Blaj 1884 pg. 32.

³⁾ Marczali H: A magyar nemzet története. Budapest, 1896 vol. I. pg. 220—248.

⁴⁾ N, Iorga: Istoria Românilor din Ardeal și Ungaria. București 1915 vol. I. pg. 26—29

împreună cu întreg ținutul din jurul ei a fost stăpânită înainte de cucerirea ungurească de către voevodul timișan — după tradiție — cu numele Ohtum. Populația româno-slavă supusă stăpânirii lui era mult înainte de venirea Ungurilor trecută la creștinism, căci voevodul după ce primește creștinismul în cetatea Vidinului, ridică în reședința lui Morisena „o mănăstire în onoarea Sf. Ioan Botezătorul având încă egumen cu călugări greci, după rânduiala și ritul Grecilor“¹⁾. Viața religioasă cu mănăstiri și călugări presupune o populație cu așezări statornice în aceste părți ale câmpiei, care nu putea să fie alta înainte de venirea Ungurilor decât cea româno-slavă, cu așezări de sate și bunăstare economică, căci altfel, între niște neamuri nomade lipsite de orice urmă de cultură și civilizație, greu s'ar fi putut ridica cetăți cu căpetenii politice, cărora să le dea ascultare neamul întreg, cu mănăstiri și armată care să poată lupta contra altor vecini. Numai după uciderea în luptă a voevodului Ohtum a urmat înființarea episcopiei catolice de Cenad și supunerea teritoriului dintre râurile ~~amintite~~ și ~~din punct de vedere politic~~ regelui unguresc.

Legăturile dintre populația de baștină a câmpiei Tisei, și năvălitorii Unguri n'au fost tocmai dușmănoase în celea dintâi veacuri ale consolidării noului stat. Teritoriul în cea mai mare parte era dăruit de rege — singurul stăpân al țării — bisericilor și familiilor nobile, cari având nevoie de brațe de muncă se bucurau că puteau întrebuița pe celea aflate aici. De altă parte masa poporului unguresc nepricepându-se la lucrarea pământului a căutat să trăiască în raporturi de prietenie cu populația autohtonă care prin munca ei câștiga noilor veniți cerealele pentru hrană²⁾.

Despre preocupări ori tendințe de desnaționalizare prin superioritate numerică nu poate fi vorba în acest timp deoarece Ungurii veniți în stânga Tisei erau așa de puțini la

¹⁾ S. Lupșa: *Catolicismul și Românii din Ardeal și Ungaria până la 1556*. Cernăuți 1929 pg. 10-11. Acta G. Gerhardi Episcopi Chonadiensis, opera Ignatii C. de Batyán Eppi Tvaniae A Carolinae 1790.

N. Drăgan, op. cit. pg. 228.

²⁾ N. Iorga: op. cit. pg. 26-27.

număr încât le-a trebuit o perioadă lungă de timp până să poată ocupa toată câmpia. În unele părți populația era așa de rară chiar în veacul XIII, încât regii s'au văzut nevoiți să le colonizeze cu Biseni și Cumani.

Populația ungurească în număr mare nu s'a putut așeza în stânga Tisei chiar din pricina configurației șesului, care până în veacul XVIII era aproape întreg o mare de bălți și mlaștini alcătuind o barieră de netrecut între Ardeal și ținutul dintre Dunăre și Tisa¹⁾). Noii veniți au căutat de obicei să se așeze peste regiunile mai ridicate din apropierea lunecilor, peste grindurile de löss ori peste suprafețele întinse ale conurilor de dejecție, și mai ales peste regiunea dela răsăritul șesului, tocmai acolo unde înainte locuia populația românească.

Expansiunea elementului unguresc în spre Ardeal se face abia pela sfârșitul veacului XII, căutând mai ales cursul râurilor, atrași fiind de aurul, sarea, și mai târziu de lemnul acestei provincii. Nici acum n'avem de aface cu o pătrundere în masă, ci mai mult cu infiltrații sporadice, în orașe așezându-se funcționarii și membrii clerului înalt, iar la sate se desvoltă clasa nobililor.

Documentele referitoare la viața statului unguresc după primirea creștinismului — mai puține din timpul Arpadienilor și mult mai numeroase sub regii Angevini — pomenesc despre prezența populației românești — cum vom vedea amănunțit în cele ce urmează — în șesul din stânga Tisei dar mai ales la periferiile lui, unde-și avea organizația ei cnezală și voevodală cu teritorii bine definite și determinate de factori geografici. (Va urma).

Șt. Manciulea

¹⁾ Gh. Vâlsan: Transilvania în cadrul unitar al pământului românesc. Tran. Ban. Criș. Mar. 1918—1928. București 1929, vol. I, pg. 143.

**O scrisoare a lui Gheorghe Șincai către oficiul
(magistratura) comitatului Solnocul de mijloc, în
Zălau, dela anul 1789.**

(Originaalul acestei scrisori se află în posesiunea d-lui Dr. Ilie Dăianu,
din Cluj .

Traducere: de **Dr. N. Lupu**

*Preaonoratului oficiu (al magistraturei) în Comitatul Solnocul
de mijloc, în*

Din oficiu.

Zălau. *M*

Preaonorat oficiu.

Scrisorile alăturate sub A. arată că, încă la anul 1747' în comuna Guruslăul mic, care aparține acestui preonorat oficiu, din înalta poruncă cesaro-craiască, s'au fost tăiat două intravilane cu toate cele aparținătoare lor, ca porțiune canonică acelei biserici, unul din partea nobilei familii Bornemissa, pentru paroh; altul din partea nobilei familii Veselény, pentru capelan sau învățător; amândouă în proporția posesorului.

Aceste bunuri, sus amintita biserică le-a folosit în mod pacinic până în anul trecut, când a murit capelanul, iar văduva a fost somată să cedeze locuința de până aci ca local pentru școală, după cum a hotărât și Ilustritatea Sa episcopul Făgărașului. Văduva însă, n'a voit să cedeze, ci luând cu sine pe fratele răposatului său bărbat, adecă al capelanului, a apelat la domnul inspector al averilor nobilului domn baronul Nicolae Veselény, care a și luat-o sub protecția sa, precum arată epistola de sub B'.

Eu nu văd cu ce drept s'a făcut aceasta, de oarece proprietatea — de și înainte de anul 1747 a fost în posesiunea familiei Veselény —, de atunci încoace însă, a fost în posesiunea bisericii, care capelanilor cari au locuit acolo, nu le-au reunoscut nici un drept de proprietate. Prin urmare domnul inspector amintit, nu poate să aibă nici o pretenție asupra acelor proprietăți. Eu rog deci cu stăruință preaonoratul oficiu ca să-l rezerve în folosul școalei, ceace și nădăduind, rămân

cu stimă și venerațiune până la moarte

Zălau la 7 Octomvrie 1789

GHEORGHE ȘINCAI m. p.

Directorul școalelor gr. cat. în marele
principat al Transilvaniei.

Inclyto Officiolatus In Comitatus Mediocris Szolnok

Ex Offo.

Zilah.

Inclyte Officiolatus!

Litteralia sub A/. aclusa demonstrant, anno adhuc 1747 in Possessione Kis Goroszló Inclyto huic Officiolatus subordinata ad exigentiam Altessimarum Cesaro-regiarum Ordinationum duos fundos internos una cum appertinentiis externis excisos fuisse in Portionem canonicam ejatis Ecclesiae Greco-Catholicae, unum a parte Illustrissimae Familiae Bornemisza pro Parocho, alterum a parte Illustrissimae pariter Familiae Veselényi pro Capellano, vel Ludimagistro, utrumque a proportione Possessorii.

Hos fundos dicta Ecclesia usque ad proxime praeteritum annum pacifice possedit, ast tunc defuncto Capellano ejus relicta vidua, quia domum a se inhabitatam in rationem scholae hic loci necessario erigendae transponendam obfuit, quin imo e resolutione Ill-simi ac Reverendissimi D-ni Epipi Fogarasiensis certo rescrivit, sumpto secum mariti sui Capellani fratre germano ad Dominum inspectorem Bonorum Ill-simi Dni Baronis Nicolai Veselényi recurarrit, a quo etiam sub protectionem recepta fuit, quem admodum Epistola sub B/. edocet.

Verum quo id jure fieri potuerit, non video, etsi enim praetensus fundus ante annum 1747 sive ante excussionem Portionis Canonicae Veselényianus fuerit, postea pro Ecclesiastico habitus est, et Capellani eundem absque ulla recognitione juris Dominalis possederunt ideoque praelaudatus Dominus Inspector nullam ad hunc fundum praetensionem habere potest, Cujus in effectivam in usum scholae transpositionem dum ab Incl. Officiolatu cum demissione efflagitarem, jugi venerationis cultu emorior

Inclyti Officiolatus

Zilah die 7-ma Octobris 1789

humillimus Servus

GEORGIUS SINKAY m. p.

Scholarum graeco-catholicarum per M.
Transsylvaniae Principatum Director.

Pe dos:

Pres. 16 Octobris 1789

8202.

Pentru conformitate cu originalul:

Cluj, 21 Nov. 1934

Dr. Ilie Dăianu

CRONICI

P. P. Negulescu, Geneza formelor culturii¹⁾

II. Specificul național²⁾

Ideia de specific național a apărut în sec. XIX, odată cu principiul naționalităților și, de atunci, s'a impus virulent ca factor explicativ al formelor culturale. Mai mult chiar, „dintr'un principiu explicativ, acest „specific“ s'a transformat cu ușurință în unul normativ. Rolul lui adecă nu mai este numai să ne ajute să ne explicăm, de ce manifestările culturale ale unui popor oarecare au fost, în trecut, așa cum au fost; el mai are să indice sau chiar să prescrie și cum trebuie să fie acele manifestări, în prezent și în viitor. Acesta e sensul dezideratului ce se formulează neconținut și în termeni imperativi, la noi mai ales, că trebuie să tindem — și să ajungem odată — să avem o artă națională, o știință națională, o filosofie națională. Ceeace nu însemnează numai, în mintea celor ce lucrează în această direcție, că arta noastră, știința noastră, filosofia noastră trebuie să fie originale, ci și că ele trebuie să fie conforme cu „specificul“ nostru național. Acest „specific“ devine astfel călăuză pe care trebuie să o urmăm, îndreptarul de care trebuie să ne conducem, modelul pe care trebuie să-l avem vecinic dinaintea ochilor, în toate străduințele noastre artistice, științifice și filosofice. Nu mai e adecă de ajuns să urmărim frumosul în artă sau adevărul științific și filosofic, așa cum făceau altă dată reprezentanții popoarelor ce n'ajunseră să aibă conștiința națională destul de dezvoltată și care se mulțumeau să se conducă după normele și legile comune — sau care se puteau considera ca atare — ale frumosului și adevărului. Noi

¹⁾ București, ed. I D Torontiu, 1934

²⁾ Pentru Partea I. Apariția și orientarea cugetării filosofice, vezi „Blajul“ No 11—1934.

trebuie astăzi, cu conștiința deplină de noi înșine la care am ajuns în sfârșit, să căutăm a realiza un frumos și un adevăr care să fie ale noastre, care să exprime specificitatea noastră etnică și să fie prin urmare „naționale“.

Dar, pentru a fi utilizat cu succes, fie ca principiu explicativ, fie ca normativ, sau amândouă împreună, se impune să știm ce este acest *specific național*; adică, să i se poată determina și formula cât mai complet posibil natura și manifestările. Este ceea ce face dl P. P. N., în această a doua parte a lucrării Dsale, sprijinit pe o amplă și variantă bibliografie.

*

Specificul național, scrie Dsa, dacă nu se înțelege prin el cumva „o entitate metafizică ce ar depăși limitele experienței sensibile, — o existență misterioasă ce s'ar sustrage, ca atare, oricărei observări științifice și oricărei determinări pozitive, — aceasta expresie nu poate desemna decât un complex de caractere fizice și psihice, care se presupune că lucrează ca un factor de căpetenie, dacă nu ca un factor exclusiv, în geneza / diferențelor manifestări — artistice, științifice, filosofice — ale fiecărui popor“ (pag. 225). Și dintre două ipoteze posibile asupra acestui complex de caractere, *cea a variației* lui după împrejurări și *a constanței* lui mai mult sau mai puțin unitare în ciuda vicisitudinilor vremii, pentru teza specificului național, cea din urmă este mai îndreptățită și singura vrednică de discutat. Cea dintâi, a variației lui în timp și spațiu, după condițiile cosmice sau istorice, nu prezintă o valoare științifică întrucât nimeni nu o susține, ca una care nu furniză o temelie solidă pentru explicările ce încumbă specificul național. Rămâne deci să se vadă în ce măsură cea a constanței caracterelor constitutive este justă și poate fi utilizată ca chee explicativă a capacităților creatoare ale unui popor.

a) Cel dintâi care a apoteozat, condus de ideia inegalității raselor, specificul național a fost Gobineau. Nu a conceput el teoria, desigur. Dar, adaptând-o s'a străduit să-i găsească o temelie și explicație științifică, iar prin talentul lui de scriitor și noutatea prezentării lucrurilor a atras atenția lumii asupra problemei. Mai ales prin proslăvirea superiori-

tății rasei germanice a fost mult lăudat de unii, cei interesați, hulit de alții, adversarii rămași pe dinafară din clasificările lui.

Admițând, ca să nu vină în conflict cu concepția dragă bisericii, o singură origine a neamului omenesc, ca bază de discuție, Gobineau pleacă dela constatarea că sânt trei rase de căpetenie: albă, galbenă și neagră, despărțite din trunchiul comun de acele cataclisme cosmice pe cari le admitea Cuvier. Superioară dintre aceste trei rase este, desigur, cea albă. Dar nici rasa albă nu se prezintă, în bloc, unitară, ci subdivizată în trei ramuri: semiți, chamiți și jafetiți, numiți după tradiția biblică. Singura ramură jafetidă dintre ele a reușit să se mențină pură, neamestecându-se cu alte rase. Din ea apoi, dezvoltată pe platourile Asiei centrale, s'au desprins valurile de popoare cari au năvălit în Europa, o parte au ajuns în India, punând bazele civilizației de aici. Acesta a fost blocul arian primitiv, din sânul căruia s'au desprins națiunile creatoare de civilizație: Grecii, Romanii, iar în lumea nouă dreptul de a produce și susține civilizația și cultura revine celor mai puri dintre arieni, necontaminați încă, cu sânge neamestecat: Germanii. Ca dovadă, Gobineau și, mai ales, discipolii lui, invoacă faptul că năvălirile germanice, infiltrând un sânge nou și proaspăt imperiului roman, au pus bazele Europei contemporane. Ca întemeietori, ei sânt cheamați să o și desăvârșească.

„Construcția rasială“ a lui Gobineau este șubredă în temelile ei. Fiindcă rasele nu sânt date ca invariabile, fixe, în timp și spațiu — ci se amestecă și se transformă. Chiar el admite că rasele se încrucișează și își schimbă structura. Ori, încrucișându-se, unde rămâne puritatea așa de mult trâmbițată? Unde rămâne, cu alte cuvinte, acel specific național căutat așa de mult astăzi? Chiar în vremurile noastre încrucișerile se fac. Și pe planuri mult mai vaste aveau loc în trecut, când stabilitatea era aproape necunoscută și repulsiunile de neam și castă escluse, năvălirile de popoare în toi. Iar dl P. P. N. cercetează *Originile etnice ale vechii culturi clasice* ca să arate acest considerabil amestec ce a avut loc în acele epoci istorice și nesiguranța cu care luptă cercetătorul dornic să găsească o pistă sigură de explicare a civilizației antice, sprijinit numai pe ideia de „rasă“.

b) După Gobineau, alți gânditori, au căutat, pe alte baze, întemeierea teoriei raselor. V. de Lapouge și O. Ammon trebuie să pomeniți aici prin faptul că sprijiniți pe antropometrie caută să determine caracterele rasiale după anumite trăsături fizice. Și pornind dela ideia superiorității albilor considerând factorului „rasă“ ca atotputernic, rolul mediului și istoricului fiind vestit ca secundar, Lapouge ajunge la clasificarea oamenilor în trei tipuri: homo europanno — *dolichocefal*: inteligent, nobil, îndrăgnet, creator; homo alpinus, *brachicefalul*: prudent, timid, comod, conservator, om de afaceri, necreator; și homo mediterraneus, mediocru inzestrat sufletește. Civilizația este o creație a albilor, dolichocefali, singurii dotați pentru acest lucru. Istoria stă chezășie. Oamenii de statură înaltă, dolichocefalii, au creat. Durere însă, zic acești antropologi, ei sânt puțini la număr și scad din zi în zi din cauza curajului și a jertfei de sine. Doar popoarele de neam germanic dacă mai posedă asemenea exemplare. Și acolo, cad însă. Incât, sfârșitul civilizației este aproape. — Prezicerile sumbre ale antropologilor nu se vor împlini niciodată, fiindcă teza lor este subredă. Dolichocefalia nu este un semn de superioritate. S'a constatat că popoarele primitive, pe o scară foarte joasă a civilizației, numără foarte mulți dolichocefali, pe când popoarele înaintate în civilizație sânt bogate în brachicefali. Apoi, craniul brachicefalilor poate câștiga în lărgime ceea ce pierde în lungime, și, ca atare, se explică de ce mulți gânditori au găsit brachicefali superiori dolichocefalilor. Și, în cele din urmă, inteligența nu pare a fi în directă legătură cu greutatea creierului, ci mai mult cu calitatea lui. S'a găsit un creier de 2222 grame aparținând unui om de rând; unul de 1925 grame a unui muncitor; 2012 a unui imbecil. Incât, teza antropologică se elatină. Trăsăturile fizice nu pot servi ca punct de plecare în determinarea celor „rasiale“.

c) Teza antropologică scoasă din cauză, s'au descifrat alte drumuri pentru soluționarea problemei. S'a recurs la o concepție biochimică a raselor, bazată pe structura sângelui. — Punctul de plecare l-a oferit experiența care arată că serul sângelui dela un om oarecare produce efecte diferite asupra globulelor roșii ale diferiților oameni; la unii globu-

lele roșii se aglutinează sub influența lui, la ații nu. Studiind aceste diferențe „Landsteiner a ajuns să împartă pe oameni în trei grupe diferite. Prima grupă era compusă din oameni al căror ser sanguin aglutina globulele roșii ale oamenilor din celelalte două grupe, dar ale căror globule roșii nu erau aglutinate de serul lor sanguin. Grupa a doua era alcătuită din oameni, al căror ser sanguin aglutina numai globulele roșii ale oamenilor din grupa a treia, dar ale căror globule roșii erau aglutinate atât de serul sanguin al oamenilor din prima grupă, cât și de acela al celor din a treia. În fine, grupa a treia era compusă din oameni, al căror ser sanguin aglutina numai globulele roșii ale oamenilor din grupa a doua, dar ale căror globule roșii erau aglutinate atât de serul sanguin al oamenilor din prima grupă, cât și a celor din a doua. Un an mai târziu, doi colaboratori ai lui Landsteiner, Decastello și Sturli, au stabilit o a patra grupă, ce nu apăruse dela început în cercetările serologice fiindcă era, relativ, puțin numeroasă. Ea cuprindea un mic număr de oameni, al căror ser sanguin nu aglutina globulele roșii ale oamenilor din cele trei grupe de căpetenie, dar ale căror globule roșii erau aglutinate de serul sanguin al oamenilor din toate acele trei grupe“. — Dar nici pe această cale nu s'a putut ajunge la determinarea acelor caractere invariabile cari stau la temelia specificului național, pentru că tipurile sanguine nu sânt unice pentru un popor și altele pentru altul, ci amestecate. De aceea, nici această cale, deocamdată, nu este suficient de fructoasă.

d) Temeliile biologice ale explicării dovedindu-se insuficiente, s'a recurs la soluționări psihologice, fixându-se tipurile naționale după trăsăturile sufletești. Căci „oricât ar varia ca statură, ca formă a craniului, ca lungime a feței, ca culoare a pielii sau a părului sau a ochilor, diferiții indivizi ce alcătuiesc un popor au totuși ceva comun, ceva care le dă oarecum un *aer de familie*, cum se zice cu expresia obicinuită. Acest „ceva“ e un amestec, destul de complex, de atitudini, predilecții și deprinderi sufletești. În compoziția lui intră un anumit mod de a privi lucrurile și de a prețui însemnătatea lor, un anumit mod de a reacționa față de fenomenele naturii sau de întâmplările vieții, un anumit mod

de a se comporta cu semenii, în raporturile sociale, etc.“ Suma acestor caractere dau așa numitele *tipuri rasiale*, complexuri de caractere psihologice, care sunt oarecum un echivalent al „specificului“ național, fiecare popor avându-și tipul său special. — În acest sens înțeles, specificul național n'are nimic invariabil; dimpotrivă, este variabil. „Iar schimbările acestea sunt produse de cauze, — numeroase și variate, desigur, dar care se pot reduce la două mai însemnate: *schimbarea condițiilor de existență*, în viața fiecărui popor în parte, și *contactul dintre popoare!* (p. 386). Ele, aceste condiții de variație, nu disting solidaritatea de grup ci o cimentează; *fac să se nască un popor*. Căci, „viața în comun este principalul factor determinant în formarea caracterelor psihice ale individului, și prin urmare în constituirea „tipurilor“ psihologice ale popoarelor, Ba chiar, putem merge și mai departe, afirmând că, viața în comun este principalul factor determinant în constituirea însași a popoarelor ca unități etnice“ (p. 389). Astfel, popoarele și națiunile „nu se întemeiază, exclusiv, pe comunitatea de origine a celor ce le alcătuiesc, nici pe transmisiunea ereditară a caracterelor fizice. Toate popoarele sau națiunile de astăzi sunt compuse, în bună parte, din indivizi de origini diferite, și posedând, din punct de vedere ereditar, caractere fizice deosebite. Ele se întemeiază pe comunitatea de idei, de credințe, de sentimente, de aspirații, de moravuri, — și firește, în primul rând, pe comunitatea de limbă și tradiții istorice“. (. 390). Atât se poate descifra din noianul de fapte cari constituie caracterul psihologic al *tipurilor* naționale. Varietate și dibuire însă în determinarea și descrierea lor. Grăitoare sânt în privința aceasta, zice dl N., monografiile asupra psihologiei popoarelor, deosebite după cei cari le scriu. Fiecare vede caracteristicile popoarelor ce descrie după o manieră a sa, semn că nimic, sau foarte puțin este sigur, stabil, în conținutul specificului național.

e) Concluziile dlui P. P. Negulescu, după discuțiile ample, a căror amănunte, fatal, au trebuit omise aici, sânt pline de prudență, — prea multă prudență, ba chiar scepticism. „În fața unei asemenea instabilități și a unei incertitudini, formule explicative atât de categorice, dar atât de puțin consistente, ca aceea a „specificului național“, nu pot fi între-

buințate, când par a fi de vre-un folos, decât cu conștiința că ele sunt simple mijloace ajutătoare, cu caracter prealabil și provizoriu, menite mai mult să înlesnească găsirea ulterioară și definitivă a adevărului. Ele sunt dar departe de ceea ce voiesc să fie: articole de credință indiscutabile, — și de a putea funcționa așa cum pretind: ca dogme ale unei religii culturale. Rămâne, firește, posibil ca viitorul să facă ideilor pe cari le-am studiat și care sânt încă, astăzi, atât de puțin consolidate, o situație mai bună. Deocamdată însă nu le putem acorda un credit mai mare, — dacă nu voim să ne înșelăm pe noi înșine“ (pag. 468).

Trebue, firește, să se admită din capul locului greutatea de a se prinde într'o formulă matematică, specificul național. Complexitatea faptelor, pe deoparte, datele științifice insuficiente de cari dispunem până acuma, pe de alta, îngreuiază mult munca cercetătorului. Nu se poate avea un punct de plecare sigur, unanim acceptat, de unde să pornească cel ce ar vrea să dea de rostul faptelor etnice. Dar, oare aceste nesiguranțe sânt indiciul inexistenței unui „specific național“ sau al insuficiențelor noastre cognitive? Faptul că nu-l putem prinde, acum, într'o formulă precisă, matematică, însemnează că nu există, când sânt fapte cari pledează pentru el! Se întâmplă cu specificul național ceea ce s'a întâmplat cu biologia la începutul sistematizării ei, și se întâmplă actualmente cu sociologia. Tatonările preliminare ale gânditorilor cari cultivau aceste științe au fost luate de unii neîncredători drept indicii ale lipsei lor de obiect de cercetare și, simplu, li s'a tăgăduit dreptul de a ființa. Cercetările ulterioare au dat dreptate celor ce-au crezut în ele și au continuat munca, cu toate atacurile vrășmașe. Așa și cu specificul național. Cu toate nesiguranțele științifice asupra naturii și manifestărilor lui, a devenit, astăzi, o formulă culturală și o deviză de luptă, cu bogate resurse creatoare în domeniul spiritual și politic. Isvorește din sufletul grupului care își simte înrudită de sânge și, prin ea, solidaritatea. Inrudit și solidar, reacționează apoi împotriva elementelor disolutorii care îi amenință întregitatea și puritatea. Este glasul sângelui care *se sesizează și se trăiește*; se simte, dar nu se cunoaște în amănunt; scapă, deocamdată, definițiilor riguroase, impunân-

du-se ca sentiment, dând, totuși roade bogate pentru că de multe ori sentimentul anticipează activitatea inteligenței.

Nu se poate tăgădui apoi că națiunile sânt, în primul rând, grupe sanguine și psihice unitare cu o durată mai lungă sau mai scurtă în trup, cu forme culturale proprii, puse în angrenajul împrejurărilor cosmice și istorice, cari determină evoluția și transformarea lor. Inșă, ceea ce se transformă și se schimbă nu este nici sângele, nici sufletul, ci *manifestările* acestui suflet, cristalizate în instituții sociale și forme culturale. In mijlocul acestor transformări sânt anumite note constante cari rămân neschimbate, durabile. Imprejurările mijlocesc doar schimbări de formă: culturale, sociale, politice, -- haine ce îmbracă sufletul național; în fond, este unul și acelaș suflet care își continuă, multiplu și divers, opera constructivă, cu grijă și fără salturi brusce: trecutul se prelungește in prezent, iar din prezent se desprind liniile viitorului. In toate aceste manifestări, națiunile se prezintă ca unități încheigate psihic și rasial, cu un destin al lor, deși poate sunt, pe marea scenă a istoriei universale.

Unitatea structurală și de manifestare și-o trădează națiunile în raporturile reciproce ce le au. Toate tind spre autoconservare, adecă lupta pentru menținerea unicității lor. Națiuni cari au trăit secole pe acelaș teritoriu și în aceleași condiții istorice și-au păstrat individualitatea: Românii și Ungurii în Ardeal, împrăștiați printre celelalte națiuni, deci mai expuși desnaționalizării, au rezistat totuși. etc. — Chiar amestecul de sânge nu este periculos, până la un punct. Căci, încrucișări de rase, cu amestecul de sânge, au fost și sânt încă. Dar, infuziunile de sânge nu sânt puțin importante față de cantitatea mare în care se înglobează și unde dispare fără să altereze trunchiul originar, a cărei unitate persistă mai departe. Sau, dacă amestecul este pe plan vast, în cantitate mare, atunci destinul națiunilor ce se încrucișează este pecetluit: ele dispar din arenă, pierzându-și unitatea. Deci, când rasa este pură, amestecurile parțiale nu importă; în încrucișări vaste dispar și atunci nu se vorbește despre ele.

De aceea, unele națiuni, conștiente că puritatea de sânge este una din condițiile de rezistență, se opun încruci-

șărilor; devin ostile străinismului și elementelor disolvante ale vieții biologice, sociale și culturale, eliminându-le ca pe un balast destructor și împovărător al dezvoltării lor normale. — Este ceea ce fac Germanii luptând, pe deoparte, împotriva Evreilor, elementele de desagregare ale vieții de stat german; pe de alta, împotriva elementelor insuficient dotate sufletește. Toate aceste măsuri sunt menite să garanteze sănătatea și puritatea etnică, cari prin ele să asigure viitorul german.

Asemenea fapte pledează pentru justificarea credinței într'un *specific național*, poate de o durată scurtă, poate de una mai lungă, dar existent, temelie a vieții culturale și sociale. Și dacă cercetările de până acum nu oferă încă puncte sigure pentru descifrarea lui, nu trebuie să descurajăm: în viitor vom avea mai mult. Cognitiv, pentru moment, să ne mulțumim cu atât. Ajungă, deocamdată, faptul că sesizat și trăit intens ca *sentiment*, specificul național duce la rezultate salutare. Să storcem, deci, din aceasta formulă tot ce ne poate oferi ea nouă, ca neam, lăsând în sarcina viitorului să arate temeliiile lui. Căci dupăcum spuneam, de multeori intuiția a premers cercetările riguroase; adevă, sentimentul a aprins farul calăuzitor pentru peregrinările inteligenței.

Ion Covrig-Nonea

Rex, mișcarea viitorului

I-am dat deja definiția și programul¹⁾ — pare cam războinic desigur. Oare revoluția franceză, care a doborât vechiul regim, ca ursul lui La Fontaine, care cu cele mai bune intenții a omorât o muscă, ce făcea gimnastică suedeză pe nasul stăpânului său, strivind-o sub o stâncă grea, oare această revoluție n'a fost urmată de o revoluție în literatură? Războiul mondial este și el urmat de un alt războiu, nu mai puțin universal; în ideile sociale, politice, financiare. Tinerețea, chiar și aceea feminină, vrea să se amestece în toate, vrea să acționeze. Sociologii, sau acei care se pretind, se servesc de rest... dar cum! ce forță în mâinile onmenilor îndrăsneți — tinerețea dă aceluia care vrea și știe s'o ia. Rex

¹⁾ Vezi „Blajul“ No 6, 7-8.

se proclamă mișcarea viitorului. Și pentru ce n'ar fi? Teutonii cu pofta lor prea mare pentru stomacul lor prea elastic, sunt convinși că stăpânirea lui Crist a trecut, cel puțin pentru ei, fiindcă Isus n'a fost cetățean german; ei sunt convinși că Walhalla și geniul prusian vreau să regenereze lumea. Ei sunt convinși că Hitler are eternitatea de partea lui. Hitlerismul...! iată noua evanghelie! iată ce ni se strigă de dincolo de hotare. E adevărat că sunt câteva milioane de Germani și partea cea mai sănătoasă, care nu sunt tocmai de aceeaș părere. Din fericire pentru bunul simț german.

Rex se proclamă deci mișcarea viitorului. El o crede, fiindcă se bazează pe decalog, pe Evanghelie, fiindcă își cunoaște o autoritate superioară, Papa, episcopii. El are un șef care face cât un Hitler, un Goering, un Goebbels: Isus Hristos, acel om superior, informat din partea divinității, care la ocazie nu este războinicul și bătrânul zeu german, ci bunul Dumnezeu catolic, plin de milă și blândețe, dar atotputernic și la nevoie... teribil.

Rex se proclamă mișcarea viitorului, fiindcă se știe înconjurat de o mulțime de tineri, care înainte de a aștepta cuvântul șefilor și înainte de a porni la asalt, merg să caute cuvântul de ordin și forța în sărutul șefului, în împărtășanie. Este grijană dinaintea războiului, care promite cele mai minunate victorii. Contrarul explică eșecul tuturor mișcărilor sociale care s'au bucurat un timp de celebritate, pentru a sfârși cu ruina. Hitlerismul va ajunge acolo. Oare n'a început încă descompunerea? — Corupția lui Rhoem și Comp. este adevărata cauză a asasinării lor lașe? Toată lumea știe că acești domni aveau un fel al lor de a conduce tinerii spre ideal, dar desfrânările lor rușinoase n'au fost singura cauză a morții lor.

Rex: formidabilă propagandă, s'a zis propagandă gălăgioasă cu sunete de clacson și cu ploaie de manifeste în fumul motoarelor și avioanelor. Da, este adevărat. Cărțile, manifestele, jurnalele etc. nu sunt rezultatul unei vorbării goale, ci procesul zilnic a tot ce produce puterea șefului. Distrugerea sistematică, organizată de stăpânirea diavolului, chiar când diavolul a îmbrăcat o sutană. Rex a ațâțat temeri între catolici chiar. În rândul leneșilor camuflați de prudență și de tradiționalism s'a produs o teamă de acest

zel ultra modern. Acei care ascund meditațiile lor sau somnul lor dulce într'un frumos și gras coșcaval de Olanda au avut teamă de bombardamente cu lovituri de beton. Impotriva cetății noi unde sforăe motoarele, unde lumina este cheltuită de milioane, ei au aruncat ghiulele de brânză. Rex a surâs — Poate că șoarecii neactivități catolice vor intra și ei în vieța motoarelor când cașcavalul va fi digerat. Să deo Dumnezeu să fie așa!

Rex a suferit botezul focului, neînțeles la început; episcopia a crezut că recunoaște simptomele unei mișcări exaltate, în afară de Biserică, foarte ușor înclinată la nesupunere față de episcopie — o mișcare în spiritul „acțiunii franceze”. S'au făcut observări conducătorilor; grea încercare care putea să fie moartea Rexului. Ce s'a întâmplat? Admirabila profesie de credință a șefului Leon Degrelle, primirea fără condiții a sugestiilor, sau a dorințelor izvorâte din autoritatea ecleziastică, au dovedit că Rex era cu sânge albastru.

Rex nu este o grupare de Don Quichoți, care o iau razna. Acțiunea nu este agitație. Acțiunea nu este fierbere. Rex nu este un clopoțel tras de mână unui om și mai agitat, ci un puternic dangăt de clopote, cuminte și metodic, care arată ora rugăciunii și a muncii. Acțiunea, munca, propaganda trebuie să apropie de Dzeu. Rex vrea să ne rugăm mult. Rex iubește mulțimea și oamenii fiindcă Dzeu i-a iubit. Iată de ce știe Rex să-i unească, să-i mobilizeze la nevoie ca și aibă conștiința forței lor și să n'aibă teamă. Rex nu vrea să numere în rândurile sale decât adepți care au pe Dzeu în mintea lor. Acesta e un punct de o importanță capitală — Biserica e o școală care crede în învățăturile sale fiindcă ele sunt divine și Biserica este singura inspiratoare a acestui fascism catolic. Deci inteligența Rexistului admite fără discuții învățăturile Bisericii. Asemenea adepți nu lucrează decât din dragoste; în simțurile lor ei nu recunosc decât mijloacele sănătoase și puternice ale acțiunii catolice.

Rex nu contează pe mijloacele de acțiune ale membrilor săi, dacă aceștia opun grației bariera orgoliului, susceptibilitatea inițiatorului, a autorului, satisfacții de amor propriu.

În sfârșit Rex cere să ne rugăm pentru a putea lucra mai mult și să lucrăm pentru a ne putea ruga mai mult.

A. Merckx

Literatura catolică în Franța de azi

Literatura franceză catolică a luat un avânt neobișnuit în ultimii cincizeci de ani. Examinând serios cărțile franceze cari rețin atențiunea cititorilor, ne convingem ușor că Franța de azi n'are — cu rari dar cunoscute excepții — decât două literaturi: *literatura senzuală* care predică revendicările instinctului și urmărește o vastă exploatare industrială, și *literatura catolică* singura „care are cinstea de a reprezenta arta”¹⁾. Cu alte cuvinte: literatura franceză de azi care se impune cetitorilor serioși are un suflu creștin-catolic. Poeții cântă frumusețile religiei. Criticii spun că cele mai bogate izvoare de inspirație sunt credința și dragostea creștinească. Romancierii caută să ne convingă că religia servește de bază tuturor realităților sociale. Istoricii preaslăvesc opera Bisericii catolice. Filozofii conduc gândirea spre doctrina sf. Toma de Aquino. Scurt: toate facultățile gândirii franceze îmbracă un caracter religios, catolic. Și acestea arată că ne aflăm la începutul unui mare secol literar francez și catolic.

Elita romancierilor francezi de azi trăiesc și scriu din cel mai curat catolicism.

René Bazin (1853—1931) este un scriitor catolic în înțelesul cel mai deplin al cuvântului. Opera lui trăește din cel mai curat creștinism. Ea porcede din dragostea scriitorului față de popor, dragoste pe care o scoate din convingerile sale adânc religioase. Lui îi revine meritul de a fi redat „moravurilor muncitorești calomniate de un Zola... adevărata lor nobleță”²⁾. El reprezintă romanul patriotic (*La Terre qui meurt*; *Les Oberlé*; *Les Nouveaux Oberlé*; etc.).

Paul Bourget (1852 -) „prințul romancierilor francezi” a trecut la catolicism cu un bagaj însemnat de literatură naturalistă, dar care odată convertit, a devenit unul dintre cei mai de seamă moraliști. După P. Bourget, legile morale și religia sunt semnele și condițiile sănătății societății, iar respectul religiei și a moralei dă sănătate sufletului. Orice

¹⁾ Vezi minunata lucrare a Păr. J. Calvet: *Le Renouveau Catholique* dans la littérature contemporaine, F. Lanore Editeur, Paris, pag. 14.

²⁾ Manuel Illustré de la *Littérature Catholique* en France de 1870 à nos jours, Edition Spes, Paris, pag. 24.

crimă săvârșită de noi, aci în lume e pedepsită în persoana noastră sau a urmașilor noștri (L' Emigré; Un Divorce; Le Disciple; Le Démon du Midi; L' Etape, etc.).

Henri Bordeaux (1870 —) președintele de azi al „nemuritorilor“ e supranumit „apărătorul familiei“. El vrea ca familia franceză să se identifice întru toate cu familia catolică, căci numai așa poate avea viață și sănătate. Romanele sale (La Robe de Laine; Valombré; La Neige sur les Pas; La Maison; La Jeunesse Nouvelle etc.) sunt niște imnuri adresate familiei, păcii, ordinii, virtuții, etc.

Emile Baumann (1868 —) „nu putea concepe romanul decât supranaturalist și catolic“¹⁾. E un romancier mistic, foarte talentat, care caută să ne facă să simțim și să trăim ceea ce simțeste și trăește el cu atâta fervoare: învățătura lui Isus Hristos. Romanele sale (L' Immolé; Le Fer sur l'encume; La Fosse aux lions) sunt o mândrie pentru literatura franceză.

Doamna *Colette Jver* ne-a dat studii foarte aprofunzite despre femeie în carierele bărbătești (Princesses de Science; Cerveline; Vous serez comme des dieux etc.).

Și am putea lungi lista cu *Paul Renaudin* (autorul unor romane celebre ca: Maître de Froidmont; Ce qui Demeure etc.); cu *Charles Silvestre*, *Pierre l' Ermite*, *Paul Cazin*, *François Mauriac*, *Leon Cathlin*, *Marguerite d' Escola*, *Robert Valery-Radot*, cărora critica le-a dat deja loc de cinste în isoria literilor franceze.

Poeții cântă frumusețile religiei!

Charles Péguy care a dus o viață plină de ideal și care și-a jertfit viața pe altarul patriei (Marna 5 Sept. 1914), a scris unele dintre cele mai frumoase versuri din literatura franceză. E celebră mai ales poesia „Présentation de la Beauce à Nôtre-Dame de Chartres“, scrisă cu ocaziunea unui pelerinaj la Nôtre-Dame din Chartres, pelerinaj făcut de poet pe jos, desculț, prin noroi, timp de trei zile. Cităm câteva strofe:

„Etoile du matin, inaccessible rein,
Voici que nous marchons vers votre illustre cour,

¹⁾ Ibidem, pag. 37.

Et voici le plateau de notre pauvre amour,
Et voici l'océan de notre immense peine.

Quand on nous aura mis dans une étroite fosse
Quand on aura sur nous dit l'absoute et la messe,
Veuillez-Vous rappeler, reine de la promesse,
Le long cheminement que nous faisons en Beauce.

Nous ne demandons rien, refuge du pécheur,
Que la dernière place en votre Purgatoire.
Pour pleurer longuement notre tragique histoire,
Et contempler de loin votre jeune splendeur.

De altcum întreaga sa operă e preserată cu astfel de rugăciuni fierbinți, de un lirism cum mai rar cunoaște istoria literaturii.

Poesia lui *Paul Claudel* nu este decât o cântare divină care se înalță spre cer ca un parfum subtil. Poet mistic asemenea lui Dante pe care-l imitează, P. Claudel nu scrie pentru cetitorii fugari. El scrie pentru cei cărora le place să mediteze, să se adâncească în misticism. Versurile lui și se par niște compilații ingenioase făcute după Apocalips sau Profeti, cărora le-ai aplicat lirismul cântărilor liturgice.

Louis Mercier și-a închinat talentul Bisericii, vetrei familiare și patriei. Capodopera sa „*Poèmes de la Maison*“ închide, poate cele mai frumoase versuri dedicate casei și pământului părintesc¹⁾. Bisericii i-a închinat un volum de rară valoare poetică: „*Pierres Sacrées*“. Tot de o mare valoare sunt și poemele scrise în tranșee „*Poèmes de la tranchée*“, cari nu sunt decât rugăciuni înălțate lui Dumnezeu de un suflet curat pentru cea rămasă acasă, pentru cei cari sunt cu el în tranșeu, pentru neam și pentru patrie.

Louis Le Cardonnel poet simbolist la început, mult apreciat de Albert Samain și de Mallarmé a intrat încă de tânăr în celebrul seminar de la Issy pentru a deveni preot, căci socotea că numai astfel va putea afla adevăratul „frumos“ căruia să i se dedice: Dumnezeu! Poesiile sale (din vol. „*Carmina Sacra*“ și din „*De l' Une à l' Autre Aurore*“) sunt de un misticism catolic care e în stare să facă să tresară și cele mai impietrite inimi.

¹⁾ J. Calvet, op. cit pag 234 și urm.

Francis Jammes s'a caracterizat așa în prefața volumului său de poezii „De l' Angélus de l' Aube à l' Angélus du Soir“: „Doamne Dumnezeu! M'ai chemat între oameni. Iată-mă! Sufăr și iubesc. Am vorbit cu glasul ce mi-ai dat. Am scris cu cuvintele pe cari le-ai învățat maicii mele și tatălui meu, cari mi le-au transmis. Trec pe drum ca un măgar încărcat de care râd copiii și care-și pleacă capul. Mă voiu duce unde vrei Tu și când vrei Tu“. Prin aceste șire poetul ne-a spus adevăratul sens al operei sale, operă foarte apreciată de critică.

Între poeții mai cunoscuți, amintim pe *Charles Le Goffic*, *Marie Noël*, *Louis Pize*, *Jaques Débout*, *Marguerite d' Escola*, *A. Droin* și *E. Ripert*.

Printre dramaturgi amintim pe *René des Granges* care a produs o operă teatrală extraordinar de bogată și de variată; pe *Paul Claudel*, *Henri Ghéon* și *A. Poizat*.

Printre critici: *P. Bourget*, *René Doumic*, *J. Calvet*, *V. Giraud*, *René Iohannet*, *H. Massis*, *Ch. Le Goffic*, *Louis Bethleem*, *Fr. Mauriac*, *J. Rivière*, *Ageorges*, *J. Vincent*, cari preocupați de problema religioasă și morală în literatură pentru a o trata s'au inspirat din principii catolice¹⁾.

Printre istoricii cari peste opera oamenilor preaslăvesc opera Bisericii catolice avem pe *H. Bremond*, *Mgr. Battifol*, *Păr. de Graudmaison*, *G. Goyau*, *Pierre de la Gorce*, *Mgr. Baudrillart*, și alții. Iar printre filozofii cari conduc gândirea spre tomism, ne mulțumim să amintim ce are filozofia franceză de azi mai select: *Păr. Gillet*, *Jaques Maritain*, *Jaques Chevalier*, *Sertillanges*, *Peilaube* și *Gilson*.

Am trecut așa în revistă condeiele mai cunoscute și pe la noi, cari fac fală Franței și catolicismului. Cadrul îngust al acestui modest articol nu mi-a permis să mă opresc mai îndelungat asupra lor. Cei cari ar dori să cunoască mai adânc, mai amănunțit literatura franceză contemporană catolică să nu pregete a consulta minunata lucrare a *Păr. J. Calvet*: „*Le Renouveau Catholique dans la littérature contemporaine*“, scrisă cu mult talent, cu multă obiectivitate într'o limbă limpede, ușoară și frumoasă.

¹⁾ Vezi: *J. Calvet: D'une critique catholique*, Edition Spes Paris.

De încheiere spun atâta : În Franța de azi se scrie mult în spirit catolic, pentru că așa cere publicul francez, care în ansamblul său e catolic și pentru că talentele literare ale Franței de azi sunt în mare majoritate catolice, și scriu ceea ce trăesc. Renumele lor a trecut de mult frontierele franceze și sunt chezașia unui mare viitor: Franța a intrat într'un mare secol literar catolic! Să dea Dumnezeu ca să profităm și noi de el!

Ioan Vultur

CĂRȚI ȘI REVISTE

O nouă contribuție la istoria poeziei noastre:
*Contribuții la istoria poeziei noastre, populare și culte de Onisifor Ghibu*¹⁾.

Distinsul profesor de pedagogie dela Universitatea din Cluj, d. On. Ghibu, cercetând prin unele biblioteci publice din Transilvania chestiuni care-i privesc specialitatea, a descoperit în biblioteca Liceului evanghelic săsesc din Sighișoara o cărticică românească veche, care cuprinde „cele dintâi poezii lumești tipărite în limba noastră“.

Cărticica aceasta care are ca titlu „Kintyets K'mpenyesty Ku glazuri rumunyesti“.. a fost publicată de curând de d. Oa. Ghibu (v. mai sus). Este însoțită și de un studiu introductiv.

Cărticica indică numai anul tipăririi: 1768; nu indică însă autorul, tipografia și localitatea. D. Ghibu crede — datorită faptului că tiparul este latinesc, ortografia ungurească, iar influența ungurească este puternică în lexic și sintaxă²⁾ că „avem de a face cu un poet român de naționalitate maghiară“ (pag. 4) În ce privește locul apariției, „am putut stabili — zice d. Ghibu — că acesta este Clujul. Tipografia este cea a Universității, de sub conducerea Ordinului Iezuiților“ (pag. 4).

În ce privește originalitatea ca și natura poeziilor, autorul, un „holtyej Kimpnyian“ (un holteiu cămpean) ne spune următoarele:

„Eu le-am făcut, eu le-am și pus în scrisoare,

La dragoste, până eram în prinsoare“ (pag. 18).

Prin „prinsoare“³⁾ înțelege dragostea. Toate sunt poezii erotice. Poetul își cântă iubirea sa ori iubirea altora.

¹⁾ Academia Română, Memoriile Secțiunii Literare, Seria III, Tom. VII, Mem. I.

²⁾ „Șohan nu l-am îndrăgit“,

Sau: »Sătulă-s cu supărare,

Plin și bogat cu certare“ (pag. 23).

³⁾ Cântecul sunt „redate cu ortografia de astăzi“.

Voiu face câteva mențiuni critice.

Ca tonalitate, vocabular și lipsa sincerității, poezia aceasta este foarte apropiată de poezia lui Ienăchiță și Alecu Văcărescu sau Conachi. Acelaș abuz de diminutive:

„Sănătate fii, drăguță,
Suflet a mea albinuță,
Te-am ținut ca o porumbuță,
Te duci și nu-mi dai guruță“. (pag. 21)

Aceleași expresii vulgare redau și focul patimei:

„Din ochi-mi lacrimi mă udă“. (pag. 20)

Fac sudori pe trupu-mi cale
Lacrimi din ochi isvor și vale“ (pag. 20)

Alecu Văcărescu spunea:

„De lacrimi vărs pârae
Cu groaznică vâpae“.

Aceeaș notă de erotism și la Conachi. Fără îndoială că „holteiul“ nostru a făcut cunoștință cu poezia populară prin intermediul lăutarilor, ca și Conachi sau Văcărescu. Numai așa se explică abuzul de diminutive și expresiile vulgare, care nu se găsesc în poezia marilor primitivi.

O înfrățire de spontaneitate și primăvară găsim în poeziile în care muza lăutarului nu și-a dat contribuție. Citez câteva exemple edificatoare.

Starea sufletească a peșitorului:

„Te-aș peți, din minte mă iur,
Aș face-o și, vai, nu mă'ndur“. (pag. 22)

Sau portretul iubitei:

„Nu-i prea 'naltă, nici prea mică,
„Oab'ă'n trup și subțirică, ..
Îi fată și nu-i nevestă,
Mult cu ochii ei mă creastă,
Luci i-s ochii, ca fereastă....
La trup mândră și grăsuță
Ca ghiocu li albuță.
Cu degete cam lunguțe
Și cu șele rotunduțe ...

E mult mai probabil că rolul „autorului“ se reduce la mai puțin decât a crezut d. On. Ghibu. El a înregistrat și tipărit în mare parte — ca și întâii noștri poeți — cântecele populare auzite din gura lăutarilor.

Îi suntem recunoscători d. On. Ghibu pentru prețioasele contribuții aduse la cunoașterea poeziei noastre vechi. **Tullu Racoță**

*

Vasile Netea: Indreptar pentru cercurile culturale Colectia „Progres și Cultură“. Tg.-Mureș.

Neuitatul Spiru C. Haret, înainte cu câteva decenii, dându-și seama, de nevoia cultivării maselor, a format o puternică clasă de intelectuali, învățători și preoți cari, pe lângă activitatea lor școlară să îndeplinească și o misiune patriotică, înființând „cercurile culturale ale Inv.“. Dar aceste cercuri au avut un mers monoton, până în ziua de azi, astfel că unii din

ministrii culturii s'au gândit la desființarea sau reorganizarea lor. Modul în care ar trebui reorganizate însă, nimeni nu l-a indicat. Acest merit revine unui tânăr și însușit învățător, d. Vasile Netea.

Dsa, într'o restrânsă broșură, însă de-o consistentă expunere, arată îndoitul rol al cercurilor culturale: 1) completarea cunoștințelor prin auto-formarea învățătorilor și 2) prin munca și pildele lor, să se ridice nivelul cultural, social, economic, etc. al satelor noastre.

Ori în starea actuală de funcționare, aceste cercuri nu mai corespund menirii lor, după cum Dl prof. D. Gusti a constatat-o prin ancheta întreprinsă în timpul fostului său ministeriat.

Dl Netea, etalând precis actualul aspect al cercurilor culturale, constată — și noi suntem de perfect acord — că nu forma sau reglementul cercurilor culturale de azi, trebuie reorganizate; ceea ce-i lipsește unui cerc astăzi, este sufletul, pasiunea de ideal cultural, de muncă îndârjită.

Cari sunt punctele unei ședințe a cercului cultural?

Intâi partea intimă (lî privește pe inv.) și apoi programul popular.

— Partea intimă cuprinde: lecțiile practice, critica lecțiilor, conferințele pedagogice și recenziile.

— Programul popular cuprinde conferințe pentru săteni, însoțite de un program artistic al școarilor: poezii, cântări, etc. Cum se prezintă o lecție model la un cerc cultural? Se face ceva mecanic, după treptele stabilite de școala herbartiană. Dl Netea, cere să se facă distincție între scopul unei lecții obișnuite, (pe care o face învățătorii) pentru a învăța copiii, și scopul unei lecții model, ținută la un cerc cultural (din care trebuie să învețe ceva învățătorii). Astfel învățătorul prelegător să se prezinte cu o lecție, chiar veche, însă cu o experiență nouă, bazată pe noile metode pedagogice, iar la cursul complementar să se facă lecții cu aplicații practice.

Unei lecții practice, oricât de bună ar fi ea, trebuie să-i urmeze și o critică, meodică și inteligentă; altmint-elea, lasă prea puține trăsături în memoria asistenților. Dar cei cari se ridică în numele criticii „să aibă reale însușiri de ordin intelectual, mult spirit de observație, putere de pătrundere... ușurință de a stabili raporturi între cauză și efect, să poată ridica procesul în sfera abstracțiilor logic pentru a-l întrupa apoi într'un fapt concret, să aibă temeinice cunoștințe în știința și practica pedagogică.

— Mijloacele cele mai însemnate pentru perfecționarea culturii inv. o formează conferințele pedagogice și recenziile. Aceștia însă păcătuiesc prin lipsa lor de actualitate și precisiune, sunt în bună parte lucruri de umplură, banale și insipide. Pentru aceasta, se cere ca la conferințele intime să se dezbătă probleme de *cultură generală*, studii cu caracter social, tehnic și artistic, precum și problemele învățământului și culturalizării maselor.

Iar la recenzii trebuie să se facă distincție între recenziile ce se țin la cercurile culturale, și recenziile cari apar la ziare; acestea din urmă au intenția de a semnala apariția unei cărți, pe când primele trebuie să expună cât mai complet, conținutul unei cărți.

Programul popular este aproape tot așa de inoportun ca și programul intim, exceptând partea artistică, care creează puțină voieșie. Să-

tenii s'au desgustat de vorbele multe auzite dela atâția misionari și conferențieri, cari îi pun în față civilizația și munca apuseană, dar aici nu văd nimic concret; ori aceste lucruri, d'nr'odată, părăndu-i peste puțină, preferă să trăiască mai departe în starea lui obișnuită. Niște conferințe de actualitate, însoțite de aplicațiuni practice (școale țărănești) vor avea un succes mult sporit.

Di Vasile Netea ne-a expus, în broșura Dsale, problema cercurilor culturale principial, într'un mod lăudabil. Și dacă n'o epuizează complet extensiv, dă suficiente sugestii sănatoase. Rămâne ca alții, cel cari îi urmează sugestiile, să-i dea extensiunea necesară.

— Stilul vior și forma expresivă în care scrie Di Netea, ca și ascuțitul spirit de observație și disociere critică, face ca „Indreptar pentru cercurile culturale” să fie o broșură simpatcă și instructivă.

T. Aștlean

Gândirea (Nrii 7 și 8, 1934). Continuând să apară în formatul ei atrăgător, *Gândirea* nu pare a se resimți de stingerea vremelnică, ce i-a fost hărăzită de vitrege circumstanțe. Ea aduce aceeași bogăție de idei desprinse din o sănătoasă concepție despre viață. Concepție isvorită din postulatele esențiale ale națiunii noastre.

Sub titlul, *Titani ai ateismului*, (Nr 7) di Nichifor Crainic fixează concepția care ar trebui să stea la temeliea oricărui stat, care n'ar trebui să fie decât cea creștină. După revoluția franceză s'a creat statul ateu, la fel cu statul bolșevic al Rusiei de azi. Dar precum statul ateu al Franței a căzut înfrânt, fiind silit a se transforma în *stat laic* — formulă ipocrită a ateismului — la fel va cădea și statul bolșevic. Di N. C. formulează lapidar svârcolirea neputincioasă a ateismului.

„Lupta fiarei apocaliptice, a ateismului revoluționar împotriva bisericii ocidentale, n'a cruțat nimic din ceea ce este sânge și grozăvie. Și totuși, având la îndemână toate violențele puterii politice, puse în mișcare de o turbare oarbă fără limită, fiara a căzut sleită de propriu-i exces sângeros. Există ceva tragic în revolta ateistă: strădania ei, oricât de violentă, în luptă cu eternitatea, nu poate depăși limita puterilor omenești și sfârșește prin a se consuma în propriu-i dezastru. Piatra oricât de sus ai asvârlit-o împotriva cerului, e osândită să recadă la pământ”.

Arată apoi perfidia statului laic, care sub masca libertății cultului și a credinței individuale a încunjurat o sumedenie de sisteme ateiste, mente a îndepărta pe om de Dumnezeu, pozitivismul, darvinismul și marxismul. Zadarnic însă. Căci dacă au avut cândva mare răsunset aceste doctrine, astăzi sunt perimate

Di Tudor Vianu definește personalitatea sculptorului ardelean Corneliu Medrea iar O. Papadima învie figura oropsitului poet Al. Macedonski.

V. Ion Popa publică în continuare obsedanta nuvelă *Schivnicul din Tula Neagră* și Pan M. Vizirescu, *Cumpăna lui Miorean*, schiță inspirată din viața țărănească, întrupând în indiscutabile valori estetice dragostea duioasă a țaranului pentru vita crescută și îngrijită de el.

Nr. 8 este închinat personalității complexe a poetului și filosofului ardelean, Lucian Blaga. Sunt prezentate diferitele aspecte ale creației

sale de către dnii: Tudor Vianu, I. Brucăr, Dragoș Protopopescu, Emil Cioran și Vasile Băncilă. La *Idei, oameni, fapte*, dl Nichifor Crainic evocă sub formă de amintiri figura sărbătoritului definindu-i și opera. Citez de aici un mic fragment, în care se relevă o trăsătură a creației lui Blaga care s'ar încadra în ideologia *Gândirii*:

„Lucian Blaga e întâiul nostru scriitor care dilată în flacăra marelui arte *mitul național*.

Misterul religios îl preocupă în special pe filosof. Toate cercetările sale de până acum, analizând variatele forme ale cunoașterii, duc la concluzia, exprimată în frazele de cristal ale ultimei cărți, că această cunoaștere omenească e limitată. Că la această limită a cunoașterii, misterul apare și mai nepătruns și mai necuprins în infinitul lui. Că există cineva deasupra lumii și a timpului, care exercită o censură a cunoașterii în însuși interesul de existență a vieții. Acest cineva, pe care filosoful nostru îl numește Marele Anonim, și pe care se oprește încă de a-l defini, e investit cu ființă, cu personalitate și cunoaștere absolută, în virtutea cărora își exercită cenzura transcendentă asupra rațiunii umane“. Și această censură transcendentă „duce în pragul doctrinei creștine despre rațiunea umană în raport cu Dumnezeu“.

Dis.

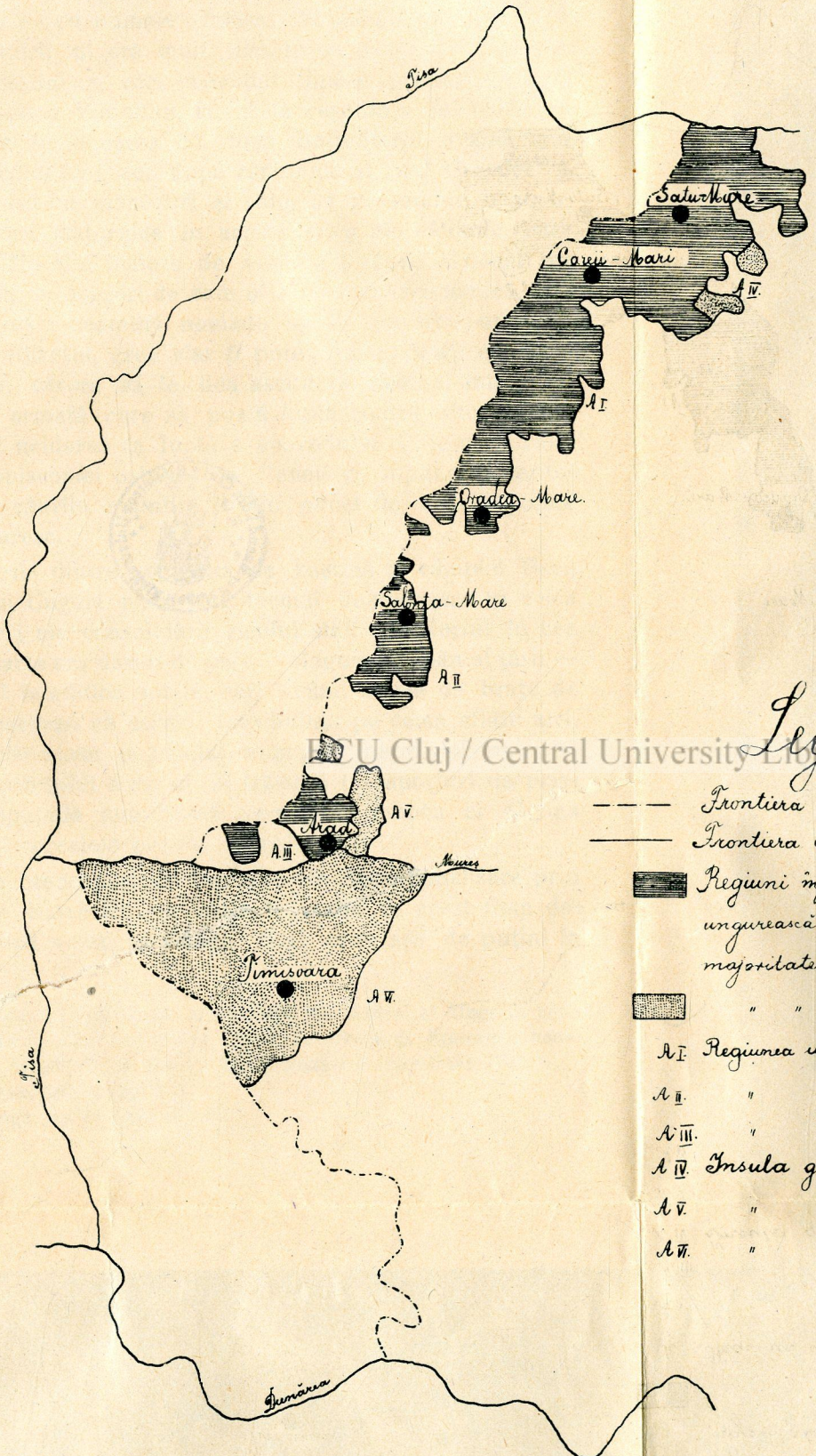
Dreapta, foaie de cultură informație și luptă naționalistă, apărea la București acum câțiva ani, datorită unui mănunchiu de tineri animați de sentimente frumoase, cu preocupări de viață studențească și națională. În articolele ce se publicau se observa maturitatea de gândire, vederea clară a problemelor care frământau tinăra generație (Ne amintim de scrișul dlor Tr. Cotigă, St C. Ionescu, O. Papadima, M. Vulcănescu, A. Golopenția, E. Horescu și Neamțu, etc.). „Dreapta“ de atunci trebuia să devie cu timpul o tribună de cristalizare a ideologiei naționaliste. Spre regretul nostru, după un timp și-a încetat apariția.

Unul dintre amintii colaboratori, E. Horescu, a încercat s'o reînvie. Nu putem să-i punem la îndoielă intențiile cu care a plecat din nou la drum, dar, după cele câteva numere apărute, am putut constata că s'a păstrat aproape numai titlul și subtitlul, ne prezentând nimic din serioșitatea și valoarea pe care o avea la prima apariție. Câțiva colaboratori noi, la cari nu știi ce să admiri mai mult: scâlcirea ideilor ori bâlbâiala cuvintelor, — pentru documentare a se vedea articolele dlor D. Imbrescu, T. Moldoveanu, A. Roman — n'au făcut decât să compromită cauza pentru care se pretind luptători.

Că așa stau lucrurile ne-o dovedește ultimul număr apărut, unde spre surprinderea noastră, vedem că dl E. Horescu e și înlocuit de dl T. Moldovanu, și A. Roman, dar nici un rând, cel puțin, nu explică motivele acestei schimbări, așa cum bucele moravuri pretind.

Schimbarea aceasta are urmări simțite și în cuprinsul paginilor. Noii „conducători“, naționaliști de ocazie și din oportunitate, au început cu tămâierea unor oameni politici. Au început-o prost, în noua lor calitate, uitând, se vede, că o gazetă de atitudine hotărâtă așa cum a fost „Dreapta“ nu se poate scoate numai cu bani ci, mai ales, cu talent și convingere, de care însă n'au fost învredniciți.

V. M.

Legenda

- Frontiera actuală
- Frontiera cerută de Unguri
- ▨ Regiuni înfățișate de propaganda ungurească ca fiind populate în majoritate absolută cu Unguri.
- ▩ " " " " cu Germani.

- A I Regiunea ungurească Satu-Mare — Oradea.
- A II " " Oradea — Salonta-Mare.
- A III " " Arad — Peuca.
- A IV Insula germană Carei-Mare.
- A V " " Arad.
- A VI " " Banat.

Fig. 1